

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет банківського бізнесу
Кафедра банківської справи

МОРГУН Оксана Степанівна

**Ринок кредитних послуг в Україні: сучасний стан,
проблеми та перспективи розвитку.**

спеціальність: 8.03050802 - Банківська справа
магістерська програма – Організація банківської справи

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем “магістр”

Виконала студентка групи
БСм – 52
О.С. Моргун

Науковий керівник:
д.е.н. О.В.Дзюблюк

Дипломну роботу допущено
до захисту:

“ _____ ” _____ 2013 р.

Завідуючий кафедрою

_____ **О.В. Дзюблюк**

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИНКУ ЯК ОСНОВИ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН СУСПІЛЬСТВА.

1.1. Поняття, необхідність та роль кредиту в умовах ринкової економіки.

1.2. Характеристика основних видів кредитних послуг.

1.3. Сутність, функції та інституційна структура кредитного ринку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.

2.1. Особливості державного регулювання ринку кредитних послуг у період кризових явищ в економіці.

2.2. Кредитна діяльність комерційних банків України: основні етапи організації.

2.3. Економічна оцінка основних тенденцій та проблем розвитку вітчизняного кредитного ринку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ.

3.1. Особливості розвитку ринку кредитних послуг у провідних країнах світу з урахуванням особливостей кризи у банківському секторі.

3.2 Проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку України в умовах глобальної фінансової нестабільності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах в економіці України спостерігаються позитивні тенденції призупинення спаду економіки та початок економічного зростання, темпи та стійкість котрого залежать від здатності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами. Разом з тим, загальні тенденції сучасного розвитку кредитних операцій вітчизняних банків свідчать про суттєве послаблення ролі банківського кредиту в забезпеченні виробничого сектора додатковими грошовими коштами. На сьогоднішній день, в Україні вагомим значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає великих змін у банківській системі, а відповідно, реалізації адекватної політики комерційними банками. Перехід від адміністративно-командних методів управління банківською системою до економічних посилює роль конкуренції та зумовлює необхідність врахування потреб клієнтів грошово-кредитного ринку, розробки і реалізації ефективної депозитної і кредитної політики.

Кредитний ринок як історично, так і за його значущістю та вагою є основною складовою фінансового ринку. Він забезпечує найшвидший доступ до ресурсів. Випуск в обіг цінних паперів і мобілізація з їх допомогою ресурсів потребує певного часу, тоді як кредит можна отримати у досить стислі терміни – протягом кількох днів. Така перевага дуже важлива як з погляду фінансового забезпечення потреб окремих суб'єктів, так і з позицій функціонування усієї фінансової системи. Переваги кредитного ринку впливають із функціонального потенціалу основних суб'єктів цього ринку – комерційних банків, які не тільки опосередковують рух фінансових ресурсів, а й певною мірою продукують їх.

Надання кредитів і проведення кредитної політики є найпоширенішою операцією банківських установ. Основний прибуток банкам приносять кредитні операції. Однак аналіз ситуації, що склалася у банківській сфері, свідчить, що у багатьох банків виникають фінансові труднощі в зв'язку з

надзвичайно ризиковою кредитною політикою.

У зв'язку з цим вагомим значенням набуває вирішення проблеми вдосконалення кредитної діяльності банківських установ. Банки повинні організовувати кредитні операції таким чином, щоб вони давали максимально можливий прибуток, одночасно повині знижувати ризики, пов'язані із механізмом надання і погашення банківської позики.

Зокрема, актуальною сьогодні є розробка теоретичних пропозицій і рекомендацій з удосконалення кредитного ринку, широке практичне використання котрих допоможе банківській системі України підвищити ефективність діяльності всіх кредитних інститутів у процесі кредитування.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок з проблем удосконалення кредитної діяльності установ банків для забезпечення стабільності функціонування банківської та кредитної системи України обумовила вибір об'єкта, теми дослідження та її актуальність.

Огляд літератури з теми дослідження. Значний внесок у розробку питань кредитування зробили західні економісти Кристофер Ф. Блумфілд, В.Лексис, Д. Мак Нотон, Е. Рід, С.П. Роуз, Дж.Ф.Сінкі. Дослідженню теорії і практики організації кредитних відносин між банківськими установами та підприємствами за умов наближення до міжнародних стандартів банківського кредитування сприяють праці вітчизняних вчених-економістів О.В. Васюренка, О. В. Дзюблюка, О.Т. Євтуха, Б. С.Івасіва, Т. Т. Ковальчука, М.І. Мируна, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, О.В.Пернарівського, Ю.А. Потійка, М.І. Савлука, В. Т. Сусіденка, Р. І. Тиркала, Я. І. Чайковського.

Серед російських вчених слід назвати праці В.Н. Єдренової, О. І. Лаврушина, А.І. Ольшаного, Г.С. Панової, В.М. Усоскіна та інших. Але в їхніх працях досліджуються або окремі аспекти функціонування кредитних відносин, або їх дія на певних етапах економічного розвитку, причому недостатньо уваги приділено особливостям і напрямкам їх розвитку в умовах формування ринкової економіки. Тому кредитний ринок України потребує

подальших наукових досліджень і розробок.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є обґрунтування теоретичних основ кредитного ринку, з'ясування сучасного стану кредитної діяльності банківських установ, удосконалення методики кредитування і форм забезпечення повернення банківських кредитів з урахуванням досвіду країн з ринковою економікою.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових й практичних завдань:

- дослідити теоретичні основи організації кредитного ринку;
- визначити сутність кредитної діяльності банківських установ, обґрунтувати види кредитних послуг;
- обґрунтувати та визначити місце і роль банківського кредиту на кредитному ринку України;
- проаналізувати діючу практику банківського кредитування в Україні;
- узагальнити зарубіжний і вітчизняний досвід й визначити можливості удосконалення методики кредитування банківськими установами України;
- проаналізувати тенденції та обґрунтувати напрямки розвитку системи банківського кредитування.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом наукового дослідження виступає діяльність та функціонування кредитного ринку в Україні.

Об'єктом дослідження є сфера економічних відносин, що виникають між кредиторами і позичальниками з приводу перерозподілу вартості у грошовій і товарній формі на умовах повернення та платності для забезпечення розширеного відтворення і споживання.

Предметом дослідження виступає інструментарій та механізми організації кредитного ринку України, а також шляхи їх можливого покращення.

Методи дослідження. На основі діалектичного методу пізнання

проведено вивчення та визначення напрямків вдосконалення кредитного ринку. Для дослідження стану кредитної діяльності банківських установ, використані статистичні, математичні методи, методи прогнозування, техніко-економічного і фінансового аналізу та спостереження.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, нормативні документи Національного банку України, банківських установ.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням організації банківського кредитування та кредитного ринку України. Безпосередньо в процесі дослідження одержано такі наукові результати:

- дістало подальшого розвитку визначення суті кредиту як економічної категорії, що виразилось в уточненні його змісту з економічної і правової точок зору. Запропоновано визначити кредит як відособлену частку економічних відносин, пов'язану з рухом позичкового капіталу між кредитором і позичальником у грошовій чи товарній формі на основі укладеного кредитного договору;
- доповнено систему принципів банківського кредитування диференційованим підходом банківських установ до суб'єктів господарювання, актуальність дотримання котрого в умовах трансформації економіки України визначається нестабільністю економічного розвитку ;
- удосконалено методикку застосування якісних і кількісних показників у процесі комплексного підходу до оцінки кредитоспроможності позичальників банківських установ. Для одержання комплексної перспективної оцінки автором сформульовано як поточну кредитоспроможність позичальника, що оцінюється шляхом порівняння розрахованих коефіцієнтів і показників з їх оптимальними баченнями, так і прогнозу кредитоспроможність, котра оцінюється, виходячи й зміни оборотності оборотних активів, рентабельності діяльності підприємства та інших показників діяльності позичальника на перспективу (на період дії

редитного договору).

Практичне значення роботи. Результатом вирішення комплексу поставлених у роботі завдань є розробка сукупності пропозицій та рекомендацій практичного характеру стосовно удосконалення методів кредитування банківськими установами.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дипломної роботи – 97 сторінок, у тому числі на 12 з них розміщено, 5 рисунків, 1 таблиця, 4 додатки, список використаних джерел із 90 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИНКУ ЯК ОСНОВИ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН СУСПІЛЬСТВА

1.1. Поняття, необхідність та роль кредиту в умовах ринкової економіки.

Позика є необхідним інструментом для підтримки неперервності кругообігу фондів діючих підприємств, обслуговування процесу реалізації товарів, що є особливо важливим в умовах ринкової економіки. Без кредитної підтримки неможливо забезпечити швидке та цивілізоване становлення фермерських господарств, підприємств малого бізнесу, впровадження інших видів підприємницької діяльності як на національному ринку, так і в зовнішньоекономічному просторі. Держава може використовувати кредит для стимулювання капітальних вкладень, житлового будівництва, підтримки експорту товарів тощо. За допомогою кредиту як невід'ємного атрибута товарного виробництва усувається невідповідність між часом виробництва та часом обігу, вирішується відносне протиріччя між тимчасовим накопиченням коштів і необхідністю їх використання в народному господарстві [28, с.46].

Необхідність кредиту в умовах ринкової економіки тісно пов'язана з особливостями кругообігу індивідуальних капіталів. Кредит потрібний також для становлення нових підприємств малого та середнього бізнесу, впровадження нової техніки і технологій. Завдяки кредиту зменшується час на задоволення господарських і особистих потреб: кредитори мають змогу отримати додаткові грошові кошти при передачі певної суми вільних ресурсів позичальнику.

Економічна наука довела, що кредит є універсальним інструментом розподілу і перерозподілу національного доходу, фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, вирівнювання рівнів рентабельності підприємств на основі переливання капіталів, що сприяє прогресивним структурним зрушенням у народному господарстві [2, с.85-86].

Відомо, що слово кредит походить від латинського “creditum”, яке означає “позика”, “борг”. Цей термін також переводиться як “вірю”, “довіряю” [14, с.210].

Існує два підходи до визначення сутності кредиту.

По-перше ототожнення кредиту з цінністю, яка передається одним економічним суб'єктом іншому в позичку. При такому підході увагу звернуто на саму позичку, її правову форму, що призводить до виходу з кредиту його основного змісту[14,с.45];

У фінансово-кредитному словнику зазначено: “кредит - це позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення і, як правило, зі сплатою відсотків” [11, с.2-5].

Крім того, трапляються визначення кредиту як “форми руху позичкового капіталу” [29, с.346], як “зворотньої платної форми позик” [2, с. 133], як “надання товарів, послуг або коштів в обмін на обіцянку оплати в майбутньому” [75, с. 82] та ін. Так, в економічній енциклопедії за редакцією Л. Абалкіна кредит розглядається, як різновид економічної угоди, коли один партнер надає іншому гроші, або майно на умовах терміновості та зворотності” [1, с. 338].

На нашу думку, таке розуміння кредиту в умовах ринкових відносин є дещо звуженим. До того ж, поняття кредиту ширше за поняття позичка, бо передбачає не тільки факт надання останньої, а й відносини між сторонами, що виникають у зв'язку з наступним погашенням позички.

По-друге ототожнення кредиту з певним видом економічних відносин, які формуються в суспільстві. Такий підхід дає можливість глибше дослідити економічні аспекти кредиту, економічні чинники його існування, основи та закономірності руху. Тому цей підхід у сучасній літературі переважає, на ньому ґрунтується висвітлення сутності кредиту [14, с.48-49].

Такий підхід дає можливість глибше дослідити економічні аспекти кредиту, основи та закономірності його руху. Кредит - це економічні

відносини між різними партнерами, що виникають при передачі майна або грошей іншій особі у тимчасове користування.

Кредит – це економічна категорія, якою передбачається акумулювання тимчасово вільних коштів бюджету, централізованих державних позабюджетних фондів, суб'єктів господарювання і населення, які потім надаються позичальникам (державі, юридичним і фізичним особам) на засадах повернення, строковості, платності, цільового використання та реального забезпечення [60, с.90-102].

Проте на особливу увагу заслуговують наступні визначення кредиту провідних вітчизняних учених. Професор А. М. Мороз дає таке визначення, що “кредит – це економічні відносини, які виникають між кредитором і позичальником з приводу одержання останнім позички в грошовій або товарній формі на умовах повернення в певний строк і, як правило, зі сплатою відсотків”[49, с.147]; Професор Б.С. Івасів - “економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та використання їх на умовах повернення й оплати” [29, с. 210];

Деякі учені детальніше конкретизують відносини та економічні відносини. Так, М.І. Савлук розглядає кредит як “суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності” [72, с. 15].

Суть кредиту, на нашу думку, безпосередньо найповніше виражається через кредитні відносини, функції та форми кредиту. Опосередковано на сутність кредиту впливають його види.

Основними ознаками кредитних відносин, що розкривають суть кредиту, як економічної категорії, в сучасних умовах:

- всі учасники кредитних відносин мають бути економічно самостійними;

- виходячи з відносин економічної власності до кредитних відносин належать відносини між різними економічними суб'єктами щодо надання коштів у позику та плати за неї у формі відсотка, як форми економічної реалізації власності. В узагальненій формі такими суб'єктами є кредитор і позичальник, а об'єктами - частина активів кредитних установ, залучені на депозитні вклади фізичних та юридичних осіб;

- кредитні відносини перебувають у тісній взаємодії з відповідними елементами товарно-грошових відносин. Унаслідок чого в кредит (який є формою руху кредитних відносин) можуть надаватись як гроші, так і товари. Отже, кредитні відносини є вартісними, оскільки виникають у зв'язку з рухом вартості (грошей чи матеріальних цінностей);

- кредитні відносини не змінюють власника цінностей, з приводу яких виникають. Кредитор залишається власником переданої в борг вартості, а позичальник одержує її лише у тимчасове користування, після чого повинен повернути власникові;

- платність кредитних відносин означає, що позичальник повертає кредитору більшу масу вартості, ніж сам одержує від нього. Таму дивним видається твердження деяких учених, що кредит надається "як правило, зі сплатою відсотків", оскільки мета кредитування полягає в отриманні проценту;

- характерною рисою кредитних відносин є позичковий капітал [28, с.200-208].

Позичковий капітал виступає як вартість, що приносить додаткову вартість, тобто капітал. Гроші стають особливим товаром, набувають особливої споживчої вартості, здатності приносити додаткову вартість у формі відсотку. Отже вартість грошей, як носія позичкового капіталу виражається у відсотку, що виступає однією з специфічних форм додаткової вартості. Тому, надаючи гроші в позику, позичковий капітал відчужує вартість грошей як капіталу (а не товару або грошей) внаслідок чого вона перетворюється в капітал-власність.

Найповніше сутність категорії кредит проявляється у функціях, які він виконує. Сучасні економісти відзначають три його основні функції: перерозподільчу, емісійну та контрольну [72, с.56].

Перерозподільча функція кредиту полягає у перерозподілі за допомогою кредиту грошових капіталів між різними суб'єктами народного господарства на засадах повернення та платності. Ця функція проявляється як в процесі мобілізації тимчасово вільних грошових коштів суб'єктів господарювання, так і в процесі їх розміщення на ринку позичкового капіталу. Таким чином, за допомогою цієї функції відбувається своєрідне зосередження позичкового капіталу у найпріоритетніших сферах економічної діяльності.

Емісійна функція кредиту полягає у можливості створення за рахунок кредиту додаткових засобів платежу. Особливого значення дана функція отримала при переході від використання реальних грошей до вводу кредитних засобів обігу. Будь-яка емісія грошей в обіг є результатом кредитної операції. Видача позики збільшує масу грошей в обігу, погашення кредиту її зменшує [73, с.95-97].

Отже, в наслідок вмілого використання кредиту у рамках цієї функції, уряд отримує ефективний інструмент регулювання економіки.

Контрольна функція кредиту полягає в тому, що в процесі кредитування забезпечується контроль за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб'єктів кредитної угоди. Отже, кредит значно посилює контрольні процеси у народному господарстві, підвищує ефективність використання коштів, стимулює процес розширеного відтворення [32, с.234-238].

Виходячи з суті кредиту та його функцій ми можемо визначити роль кредиту. У ринковій економіці роль кредиту найбільшою мірою проявиться у оптимізації пропорцій суспільного відтворення. Таким чином, за допомогою кредитного механізму досягається саморегуляція економічної системи, вирівнюється норма прибутку по різних галузях народного господарства тощо. Кредит сприяє концентрації та централізації капіталу. Надзвичайно важливою роллю кредиту є у забезпеченні науково-технічного прогресу та

обслуговуванні інноваційного процесу. Кредит є важливим джерелом фінансування капітальних вкладень. Кредитні відносини викликали появу кредитного механізму, що включає себе принцип кредитування, кредитного планування і управління кредитом, умови і методи кредитування, способи його кількісного регулювання .

З одного боку, окрема функція не рівнозначна сутності кредиту, а відображає лише деякі його істотні ознаки, з іншого – функція є специфічним виявленням сутності як цілісного явища.

Стосовно ж до економічної категорії функції означають виявлення її сутності в дії, специфічні способи вираження притаманних категорій якості.

Аналізуючи визначення функцій кредиту в економічній літературі, переконуємося, що не існує єдиної точки зору на їх сутність. Існуюча розбіжність щодо кількості і змісту функцій кредиту зумовлена не лише відмінностями у трактуванні сутності цієї категорії, а й відсутністю загальних методологічних засад їх аналізу [73, с.112].

Існує дві форми кредиту: грошова та товарна . При цьому грошова та товарна форми кредиту є вартісними, рівноправними, рівнозначними, рівно замінними, і мають внутрішній зв'язок.

У товарній формі кредит надається при оренді майна, погашенні міждержавних боргів, поставками товарів, наданні речей у прокат, продажі товарів з відстрочкою платежу.

У грошовій формі позички надають банки, уряди, міжнародні фінансово-кредитні установи.

Кредит у ринковій економіці виступає також як еластичний механізм переливання капіталу з одних галузей економіки в інші для досягнення ними певних норм прибутковості і дає змогу подолати обмеженість індивідуального капіталу. Сприяючи вирівнюванню норми прибутку в різних галузях, кредит впливає на галузеву структуру економіки, оскільки тимчасово вільні ресурси перерозподіляються в ті галузі, де забезпечується отримання високих прибутків [72, с.38-40].

Кредит базується на договірній основі і виражає стосунки між кредиторами і позичальниками. За його допомогою вільні кошти підприємств, приватного сектора й держави акумулюються, перетворюючись у позичковий капітал, котрий передається за плату в тимчасове користування.

Кредит завжди був і залишається важливим важелем у стимулюванні розвитку виробництва. За його допомогою прискорюється процес обігу капіталу як на макро -, так і на мікроекономічному р.івнях. Кредит сприяє досягненню вищої рентабельності виробництва і прибутковості капіталу. В умовах економічного піднесення кредит виступає чинником зростання, який, перерозподіляючи величезні грошові і товарні маси, живить підприємства додатковими ресурсами.

На сучасному етапі така роль кредиту реалізується далеко неповністю. Цьому заважає недосконалість ринкових відносин в економіці країни. Зокрема, тільки розпочався процес формування ринку позичкових капіталів, незавершений процес демонополізації та децентралізації економіки, діяльність комерційних банків з кредитними портфелями ще не відповідає ринковим принципам [1, с.115-119].

Регулююча роль кредиту ускладнюється також внаслідок економічної кризи та проявленнями інфляційних процесів. Високий р.івень інфляції орієнтує комерційні структури на інвестиції у торгівлю, посередницьку діяльність та проекти, що гарантує швидкий обіг капіталу і високу норму прибутку, тобто у галузі з високою імовірністю втрати вкладених коштів. З одного боку, це зменшує якість кредитного портфеля банків, збільшуючи частку ризикованих кредитів, а з іншого, надає суб'єктам можливість легкої компенсації високих ставок відсотку за позичені кошти в разі успішного здійснення проекту. За таких умов переливання позичкових капіталів на вільній конкурентній основі в значній мірі ускладнюється і мало сприяє вирівнюванню норми прибутку в різних галузях. Крім того, кредитування у

великих розмірах дефіциту державного бюджету теж порушує обґрунтовану пропозицію між фондом нагромадження і фондом споживання.

На основі проаналізованих функції та форм кредиту, а також наведених вище визначень сутності кредиту різними авторами, ми дали власне визначення даної категорії.

Отже, кредит – це відособлена частка економічних відносин, пов'язана з рухом позичкового капіталу між кредитором і позичальником у грошовій чи товарній формі на основі укладеного кредитного договору.

Надзвичайно важлива роль кредиту у забезпеченні науковотехнічного прогресу та обслуговуванні інноваційного процесу [11, с.45-47].

Кредит виступає важливим джерелом фінансування капітальних вкладень. Націлений на виробничий процес, довгострокове кредитування виступає як одна із форм інвестицій в економіку країни.

Для реалізації інвестиційної програми необхідно здійснювати пріоритетне кредитування проектів, цілеспрямованих на стимулювання НТП. Однак, в умовах інфляції можливості кредиту в стимулюванні НТП різко зменшуються, оскільки звужуються межі запровадження нової техніки внаслідок її значного подорожчання, і можливі строки надання кредиту набагато менші ніж період окупності капітальних затрат [11, с.89].

1.2 Характеристика основних видів кредитних послуг

Кредитні послуги банку охоплюють весь спектр кредитних продуктів у основну діяльність суб'єктів господарської діяльності і на споживчі потреби фізичних осіб. Характеризуються високим рівнем доходності і достатньо значним рівнем ризику.

Як правило, кожна кредитна послуга комерційного банку є цілком індивідуальним продуктом, за виключенням стандартизованих споживчих кредитів. Потребу у кредитних продуктах можуть мати практично всі наявні і потенційні сегменти банківських клієнтів [40, с.52-53].

Кредитна послуга – це організація економічних відносин, у процесі яких банки надають позичальникам грошові засоби з умовою їх повернення та

сплати процента за користування. Такі послуги, як правило, забезпечують банкам основну частину їхніх доходів та займають провідне місце серед статей активу балансу [40, с.56].

Види кредитних послуг, що надаються банками, залежать від таких факторів: правові обмеження, конкурентне середовище в банківській сфері, політика конкретного банку, а також внутрішніх чинників, що впливають на структуру кредиту - відповідність кредитного портфеля банку та низький рівень кредитного ризику.

Кредитні послуги комерційних банків можна класифікувати за різними ознаками та критеріями (Додаток А).

Короткострокові кредити надаються на строк до одного року. В українській банківській практиці вони є найпоширенішими.

Середньострокові кредити надаються на період від одного до трьох років, а довгострокові - понад три роки. Суттєвої різниці між середньостроковими і довгостроковими кредитами нема, тому банки України не виділяють їх окремо, хоча в країнах Заходу існує певне їх відокремлення [86, с.78-81].

Короткострокові кредити відрізняються від середньо- і довгострокових не тільки терміном використання, а й об'єктами вкладення і джерелами повернення.

З участю короткострокового кредиту формується, в основному, оборотний капітал товаровиробника. Він опосередковує переважно поточну діяльність позичальника, а джерелом його повернення є кошти, які вивільнялися з обороту внаслідок реалізації об'єкта, що був прокредитований, тобто поточні грошові надходження.

З участю довгострокового кредиту здійснюється відтворення основного капіталу й опосередковується інвестиційна діяльність позичальника. Джерелом повернення такого кредиту є прибуток від впровадження заходів, що прокредитовані, тобто їх економічний ефект.

Згідно з критерієм забезпечення розрізняють кредити забезпечені, або ломбардні, і незабезпечені, або бланкові [25].

Більшість банківських кредитних послуг надається під певне забезпечення. Забезпеченість – один з принципів банківського кредитування. Формами забезпечення банківських кредитних послуг у основному є рухоме і нерухоме майно позичальника.

Незабезпечені кредити становлять невелику частку у позичковому портфелі банків. Вони можуть надаватися при високому ступені довіри банку до позичальника. Їх розмір, як правило, обмежується власним капіталом банку. Найчастіше бланковий кредит надається інсайдерам банку, причому його розмір обмежується певною часткою банківських акцій, що належать інсайдеру [28, с.385-390].

За ступенем ризику розрізняють дві групи банківських кредитів – стандартні і з підвищеним ризиком.

До стандартних кредитів належать кредити, надані позичальникам, що мають належну фінансову стійкість і забезпечують своєчасне і повне повернення раніше отриманих позик і сплату процентів за ними.

Кредити з підвищеним ризиком надаються банками без забезпечення, а також клієнтам з нестійким фінансовим станом, які порушують строки повернення раніше отриманих позичок і сплати процентів за ними [31, с.210-215].

За методом надання розрізняють банківські позички, які клієнти одержують: одноразово, перманентно, гарантовано.

Одноразові позички – це позички, рішення про видачу яких приймається банком окремо за кожною позичкою на підставі заяви та інших документів клієнта.

Перманентні позички надаються банками у міру виникнення у клієнтів потреби в межах розміру відкритої кредитної лінії. Позички надаються, як правило, шляхом безпосередньої оплати з позичкового рахунку розрахункових документів клієнта (доручень, чеків та інших) без погодження

з банком розміру окремих позичок і документального їх оформлення [38, с.228-231].

Гарантовані позички бувають двох видів:

- з попередньо обумовленою датою видачі;
- з видачею у міру виникнення в ній потреби [60, с.38-45].

Сутність гарантованої позичкової операції полягає у наданні банком зобов'язання надати клієнту кредит при виникненні у нього потреби у визначеному розмірі протягом обумовленого терміну (як правило, кварталу).

Щодо способу повернення розрізняють позички, що повертаються:

- поступово (в розстрочку);
- водночас, тобто одноразовим платежем після закінчення строку;
- відповідно до особливих умов, передбачених у кредитних угодах;
- за вимогою кредитора;
- з регресією платежів[73, с.638] .

Поступовий порядок погашення (в розстрочку) встановлюється щодо довгострокових кредитів, а також тих, які надаються перманентно відповідно до встановленої позичальником кредитної лінії.

Одноразовим платежем здійснюється повернення одноразових короткострокових позичок, які опосередковують поточну виробничу діяльність підприємця. Для банківської практики України це найпоширеніший спосіб розрахунків щодо боргів банкам.

Особливі умови повернення передбачаються при застосуванні окремих видів кредиту, зокрема контокорентного, за овердрафтом, під заставу векселів тощо. Особливість тут полягає в тому, що повернення позички здійснюється за ініціативою не позичальника, що є загальною нормою, а банку шляхом зарахування поточних надходжень коштів безпосередньо на позичковий рахунок.

За вимогою кредитора стягуються позички у тих випадках, коли клієнт порушує принципи кредитування, зокрема цільовий характер, строковість,

або не виконує умови кредитної угоди щодо звітності та іншої обов'язкової інформації, що має надаватися банку [60, с.603].

З регресією платежів повертаються кредити, які видані під гарантію, поручительство або інше боргове зобов'язання третьої особи.

За строком повернення банківські позички поділяються на:

- строкові;
- до запитання;
- прострочені;
- відстрочені (пролонговані) [86, с.46-48].

Строкові позички надаються банком на строк, зафіксований у кредитній угоді. До строкових належить переважна більшість банківських кредитів.

Позички до запитання, або безстрокові, надаються банками на невизначений строк. Клієнт зобов'язаний повернути таку позичку за першою вимогою банку. Якщо ж банк не вимагає повернення, то позичка сплачується на розсуд клієнта.

Простроченими вважаються позички, за якими закінчилися строки повернення, встановлені в кредитних угодах між банком і позичальником, а кошти банку не повернені. Такі позички враховуються на окремому рахунку, і за ними клієнт мусить сплачувати підвищену процентну плату.

Відстрочені - це такі позички, за якими банком перенесені строки повернення на пізніший час. Для цього необхідне обгрунтоване клопотання позичальника. Пролонгація позички оформляється додатковою кредитною угодою і супроводжується встановленням вищої процентної ставки.

За характером визначення процента банківські позички бувають:

- з фіксованою процентною ставкою;
- з плаваючою процентною ставкою [38, с.215].

Фіксована процентна ставка застосовується за згодою сторін (банку і позичальника) і притаманна стабільній економіці та короткостроковим кредитам.

Плаваюча процентна ставка є засобом зменшення ризику банківських втрат в умовах нестабільної економіки, значних темпів інфляції і при довгостроковому кредитуванні. У цих ситуаціях відповідно до кредитної угоди процентна ставка періодично переглядається і прив'язується, як правило, до облікової ставки центрального банку з урахуванням ситуації на кредитному ринку.

За способом сплати процента розрізняються банківські позички:

- з виплатою процентів у міру використання позичкових коштів (звичайний кредит);
- з виплатою процента одночасно з одержанням позичкових коштів (дисконтний кредит) [40, с.54].

За переважною більшістю банківських кредитів процент сплачується через певний час після видачі (як правило, через місяць) кредиту. Це звичайні позички. Навідміну від них надання дисконтного кредиту передбачає утримання процента (дисконту) одночасно з видачею позички. Прикладом такого кредиту є обліковий кредит, який надається шляхом купівлі банком переказних векселів у клієнтів-векселедержателів.

За кількістю кредиторів банківські позички поділяються на такі, які:

- надаються одним банком;
- є синдикованими (або консорціальними);
- є паралельними [40, с.56].

Найпоширенішими є позички, які надаються одним банком.

Синдиковані позички надаються банківським консорціумом, в якому один з банків виконує роль менеджера, збирає з банків-учасників необхідну для клієнта суму ресурсів, складає з позичальником кредитну угоду і надає позичку. Банк-менеджер розподіляє також процентний дохід від кредитної операції між банками — учасниками консорціуму. За операції, що пов'язані з таким кредитуванням, банк-менеджер отримує відповідну грошову винагороду.

Паралельні позички передбачають участь у їх наданні декількох банків, але кожний банк окремо оформляє кредит клієнту на однакових погоджених умовах [31, с.89].

На сьогодні перспективними видами кредитних послуг банків є факторинг, форфейтинг та лізинг.

Термін “факторинг” походить від англійського слова “посередник, агент”. В Законі України “Про банки та банківську діяльність” факторинг визначається як банківська операція, що передбачає придбання права вимоги на виконання зобов’язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймання ризику виконання таких вимог і отримання платежів. Факторингові операції, крім купівлі права на вимогу боргу, включають:

- 1) кредитування у вигляді попередньої оплати боргових вимог;
- 2) ведення бухгалтерського обліку постачальника;
- 3) інкасування дебіторської заборгованості постачальника;
- 4) страхування постачальника від кредитного ризику.

Практично суть факторингу зводиться до того, що банк купує в підприємства-постачальника право на стягнення дебіторської заборгованості покупця продукції і перераховує постачальнику 70-90% суми коштів за відвантажену продукцію в момент подання всіх необхідних документів. Після отримання платежу від покупця банк перераховує продавцю залишок коштів (30-10%) за мінусом відсотків за факторинговий кредит та комісійної винагороди.

Плата за факторингове обслуговування залежить від виду факторингу, фінансового стану позичальника, масштабів і структури його виробничої діяльності та надійності покупців. До плати за факторинг включають відсоток за кредит і середній термін обороту коштів банку в розрахунках із покупцем.

Факторингові послуги банків відносно підприємств мають певні переваги і недоліки. До переваг належать такі [87, с.376-379]:

1) більша гарантія стягнення (інкасування) дебіторської заборгованості покупця;

2) надання продавцю короткострокового кредиту;

3) зменшення кредитних ризиків продавця;

4) можливість продавця оперативно поліпшити своє фінансове становище, оскільки оплата за продукцію здійснюється банком протягом 2-3 днів з моменту укладення факторингової угоди.

Недоліком факторингу для підприємства є вища вартість цієї послуги порівняно зі звичайним кредитом [87, с.405].

Наступним перспективним видом кредитних послуг є форфейтинг. Він посідає специфічне місце серед способів надання кредиту і визначається як банківська операція з придбання комерційного зобов'язання позичальника (покупця) перед кредитором (продавцем). За своїм змістом операція “форфейтинг” подібна до операції “факторинг”. Проте є певна відмінність, яка полягає в тому, що форфейтинг є одноразовою операцією, яка пов'язана із стягненням грошових коштів на основі набуття прав на товари і послуги.

Характерними ознаками форфейтингових операцій є такі [87, с.382]:

1) взаємозв'язок із зовнішньоторговельними операціями;

2) договори форфейтингу укладаються переважно у вільноконвертованих валютах;

3) основними документами, що застосовуються при здійсненні форфейтингових операцій, є векселі – прості та переказні;

4) кредитування експортера здійснюється шляхом купівлі векселів або інших боргових вимог на дисконтній основі;

5) кредитування здійснюється на середньостроковій основі, як правило, на строк від шести місяців до п'яти років, а в деяких випадках – до семи років;

6) дисконтування відбувається на основі фіксованої процентної ставки;

7) здебільшого форфейтинг пов'язаний з реалізацією машин, обладнання та інших товарів інвестиційного призначення .

Форфейтингові операції, так само як факторингові, характеризуються певними перевагами і недоліками. До переваг форфейтингу з погляду експортера відносять[87, с.78,90] :

- а) можливість одержання грошових коштів відразу після відвантаження продукції або надання послуг, що поліпшує ліквідність експортера;
- б) при купівлі векселів застосовується фіксована облікова ставка, тобто дисконт є визначеною сумою і протягом усього строку кредитування не змінюється, незважаючи на зміну ставок на ринку капіталів;
- с) відсутність ризиків, оскільки експортер продає боргові вимоги форфейтеру на безповоротній основі, тобто без права регресу;
- д) відсутність витрат часу та коштів на управління боргом або на організацію його погашення;
- е) простота документації та оперативність її оформлення.

Недоліками форфейтингу для експортера є його висока вартість, вірогідність того, що експортер може не знайти гаранта, який би задовольняв форфейтера, а також необхідність підготувати документи у такий спосіб, щоб на експортера не було регресу у разі банкрутства гаранта.

Перевагами форфейтингових операцій для форфейтера є простота та оперативність в оформленні документації, вища маржа, ніж при кредитуванні та можливість реалізації куплених активів на вторинному ринку, а недоліками – відсутність права регресу у разі несплати боргу, необхідність знання законодавства країни імпортера, необхідність нести ризики до погашення векселів та відповідальність за перевірку кредитоспроможності гаранта або аваліста [86, с.387].

Ще одним відносно новим видом кредитних послуг банків є лізингові послуги. Це господарська операція, що передбачає передачу лізингодавцем

права користування матеріальними цінностями іншим суб'єктам господарювання (лізингоодержувачу). Лізинг можна розглядати як різновид довгострокового кредиту, що надається в майновій формі і погашення якого здійснюється в розстрочку [40, с.280].

Найпростіша схема лізингової операції передбачає:

- подачу заяви клієнтом, в якій зазначаються об'єкт лізингу, його характеристики, бажаний строк угоди тощо;
- аналіз документів і прийняття рішення щодо підписання договору про лізинг;
- передача об'єкта лізингу.

Лізинговий платіж включає амортизаційні відрахування, плату за ресурси, лізингову маржу та премію за ризик.

Кожен із суб'єктів лізингу має у ньому свої переваги. Якщо лізингодавцем виступає банк, він має такі вигоди [40, с.32]:

- 1) розширюється коло банківських операцій, зростає число клієнтів, підвищується імідж банку;
- 2) знижується ризик втрат від неплатоспроможності лізингоодержувача;
- 3) зростають доходи банку;
- 4) здійснюється прискорена амортизація об'єкта лізингу.

З погляду лізингоодержувача переваги лізингу такі:

- a) 100%-ве фінансування придбання основних фондів;
- b) використання нового обладнання та іншого майна, що може бути об'єктом лізингу, без значних одноразових витрат власного капіталу;
- c) зниження ризику морального старіння об'єкта лізингу;
- d) підприємству простіше отримати майно в лізинг, ніж кредит на його придбання, тому що об'єкт лізингу є заставою;
- e) лізинг створює лізингоодержувачу більше можливостей для маневрування під час виплати лізингових платежів;

- f) лізингові платежі входять до складу валових витрат, що зменшує оподатковуваний прибуток лізингоодержувача;
- g) лізингове майно не зараховується на баланс підприємства;
- h) надання права придбання лізингоодержувачем майна за залишковою вартістю після закінчення строку договору;
- i) лізингоодержувач може отримати від лізингодавця додаткові послуги.

1.3 Сутність і функції та інституційна структура кредитного ринку

Збільшення масштабів накопичення грошового капіталу в умовах капіталізму зумовило розвиток кредитного ринку. Під впливом попиту і пропозиції відбувається рух позичкового капіталу: капітал, накопичений у вигляді грошових коштів, перетворюється безпосередньо в позичковий капітал.

Е.Ф. Жукова вважає, що кредитний ринок, як економічна категорія виражає соціально-економічні відносини, що визначаються законами капіталістичного господарювання, що формують в остаточному підсумку його сутність, тобто зв'язки і відносини як всередині самого ринку, так і у взаємодії з іншими економічними категоріями.

Грошовий капітал вивільняється в процесі відтворення. Він іде туди у вигляді позикового капіталу через ринок, а потім знову повертається до кредитора (банкам та іншим кредитно-фінансовим інститутам).

Сутність кредитного ринку не залежить від того, який грошовий капітал використовується на ньому: власний або чужий, акумульований, тобто не має значення, чи веде банкір свою справу лише за допомогою власного капіталу або тільки за допомогою капіталу, депонованого у нього.

Зміст, характер використання, закономірності розвитку кредитного ринку визначаються соціально-економічними відносинами капіталістичного способу виробництва.

С. Маслова кредитний ринок уявляє як механізм, за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між підприємствами і громадянами, які

мають потребу в фінансових ресурсах, та організаціями і громадянами, які можуть надати необхідні кошти на певних умовах. Крім того, науковець представляє кредитний ринок як специфічну сферу економічних відносин, де об'єктом операцій виступає наданий на певних умовах у позику капітал. На думку вченого кредитний ринок необхідно розглядати як синтез ринків різних платіжних засобів, тобто ринку грошових ресурсів та ринку боргових зобов'язань [8, с. 9, 11-12].

М. Савлук у тлумаченні категорії в енциклопедії банківської справи України вживає поняття ринок позичкових капіталів і визначає його як різновид грошового (фінансового) ринку, на якому формується попит і пропозиція на гроші, що надаються у позичку. Окрім того, науковець розглядає кредитний ринок у функціональному та інституціональному відношеннях [73, с.79-80].

Кредитний ринок сприяє зростанню виробництва і товарообігу, руху капіталів у середині країни, трансформації грошових заощаджень у капіталовкладення, реалізації науково-технічної революції, оновлення основного капіталу. У цьому сенсі ринок опосередковує різні фази відтворення, є своєрідною опорою матеріальної сфери виробництва, звідки вона черпає додаткові грошові ресурси.

В. Шелудько характеризує кредитний ринок як специфічну складову ринку інструментів позики, які відображають відносини між емітентом та інвестором і, як правило, пов'язані з виплатою доходу інвестору за надану емітентові позику. До ринку інструментів позики науковець відносить кредитні інструменти та боргові цінні папери [10, с. 24-28].

Економічна роль кредитного ринку полягає в його спроможності об'єднати дрібні, розрізнені грошові кошти в інтересах всього капіталістичного накопичення. Це дозволяє ринку активно впливати на концентрацію і централізацію виробництва і капіталу.

Важливою особливістю кредитного ринку є посилення впливу на процес інтернаціоналізації світового господарства за допомогою

забезпечення міграції капіталів. Крім того, кредитний ринок відіграє велику роль у структурній перебудові капіталістичної економіки, особливо таких промислово розвинених країн, як США, країни Західної Європи та Японії.

Перегляд визначень кредитного ринку засвідчує багатогранність даної економічної категорії. Дійсно, досить важко охарактеризувати усі прояви сутності кредитного ринку у одному визначенні, тому потрібно розглядати ринок кредитів з двох сторін: як специфічну сферу грошового та фінансового ринків, та як певний механізм взаємодії між суб'єктами ринку.

У першому випадку кредитний ринок виступає як специфічна сфера грошового та фінансового ринків, де обертаються позикові засоби у натурально-речовій або грошовій формах, формується попит і пропозиція на них та дотримуються принципи оплати, повернення та строковості.

У другому випадку кредитний ринок виступає як певний механізм за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між суб'єктами кредитного ринку у процесі акумуляції вільних грошових коштів і спрямування їх на потреби суспільного розвитку та забезпечення індивідуальних потреб населення.

Відомо, що наявні грошові ресурси не завжди перебувають у розпорядженні й володінні тих громадян або підприємств і в тому місці, де виникає потреба їхнього використання. Ситуація вимагає впровадження низки заходів, пов'язаних із пошуком вільних коштів або реалізацією можливостей їх використання.

Так формується кредитний ринок, який надає можливість зустрітися юридичним і фізичним особам, що згодні надати вільні кошти в користування за відповідну винагороду, з особами, що їх потребують та готові заплатити певну ціну [86, с.28].

Окрім того, на фінансовому ринку через кредитний відбувається перерозподіл ресурсів з метою їхнього ефективного використання й одержання прибутку в розмірах, що перевищують сплату відсотків за кредит. Цей бік ринку кредитів, на думку О. Василика, є визначальним у

фінансовому розумінні, оскільки фінансові ресурси забезпечують зростання валового внутрішнього продукту і, відповідно, поліпшення економічного стану у державі.

Важливим моментом дослідження кредитного ринку є з'ясування об'єктів та суб'єктів.

Об'єктом кредитного ринку є тимчасово вільний капітал у натурально-речовій або грошовій формах. Це можуть бути гроші, товари, виконані роботи, надані послуги. Незалежно від форми позичена цінність є реальною і має бути збережена у процесі кредитних відносин, але не у первісній формі, а за своїм обсягом [77, с.30].

Основні учасники цього ринку зображені на рис.1. Це кредитори, які надають у позику на різних умовах вільні грошові кошти та позичальники. На кредитному ринку суб'єктами є юридичні та фізичні особи, які вступають у кредитні взаємовідносини один з одним. Це підприємства, організації, установи, урядові структури, домашні господарства, громадяни, державах.

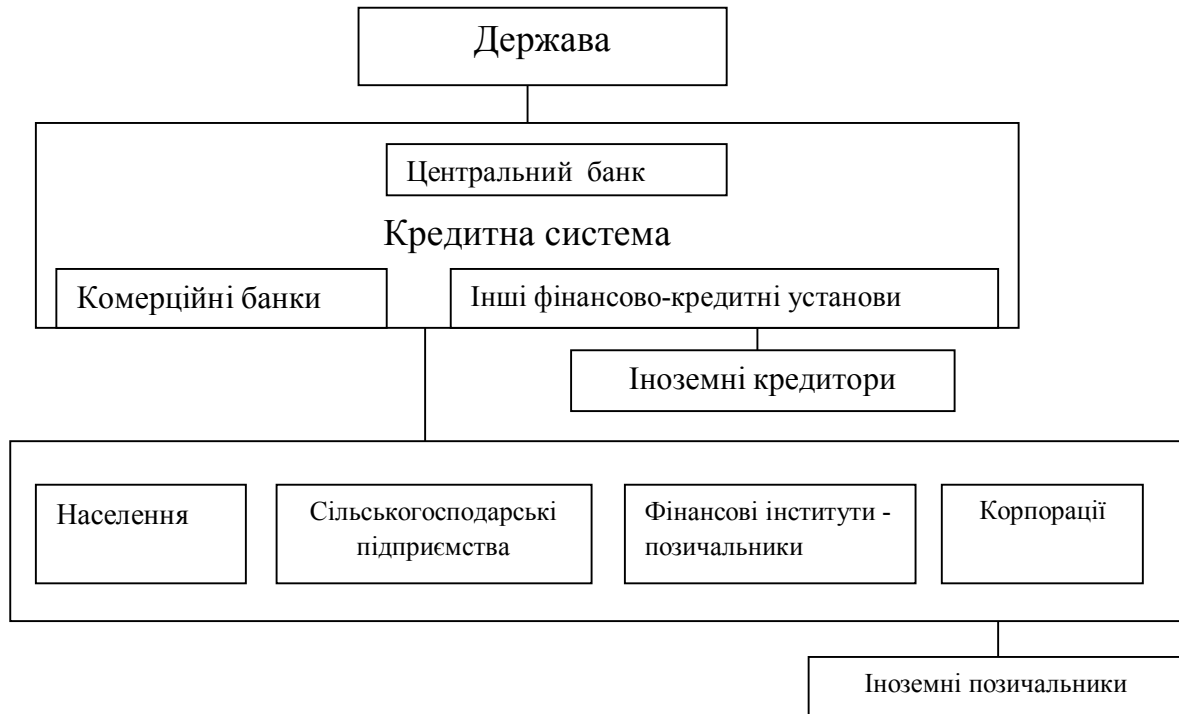

Рисунок 1.1 Структура кредитного ринку [77, с.33]

Особливе місце тут посідають банки. Вони спочатку мобілізують кошти у інших суб'єктів, а потім самі надають їх у позички своїм клієнтам.

Також важливе місце серед суб'єктів кредитного ринку займають фінансово-кредитні установи. Серед них: кредитні спілки, інвестиційні фонди, фінансові, лізингові та факторингові компанії, ломбарди, довірчі товариства тощо. Вони зосереджують свою діяльність на окремих, невеликих сегментах кредитного ринку, функціонуючи для певних клієнтів або пропонуючи відносно вузький спектр кредитних операцій.

Разом з банками фінансово-кредитні інститути є організаційно-функціональними учасниками кредитного ринку, які виконують функції посередників між кредитором та позичальником.

Суб'єктами кредитного ринку можуть виступати як вітчизняні, так і іноземні юридичні або фізичні особи.

В кредитному договорі суб'єкти кредитних відносин завжди виступають як кредитор і позичальник. Цього статусу вони набувають добровільно, на договірних засадах. Це дозволяє їм найповніше задовольнити свої потреби та захистити інтереси, які у кожної зі сторін відмінні.

Кредитний ринок як економічна категорія має не тільки внутрішню сутність, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, з іншими процесами в економіці і соціальній сфері та помітно впливає на них. Основні напрями та механізми цього впливу визначають окремі його функції [77, с.36-37].

Поняття функції стосується кредитного ринку взагалі, а не окремого його виду. Функцією може бути лише такий вплив на зовнішнє середовище, який здійснюють усі види кредитного ринку. Тому функції кредитного ринку сприяють його консолідації як цілісного явища і виокремленню його з інших економічних явищ у самостійну категорію. Функції, як прояв впливу кредитного ринку на навколишнє економічне середовище, характеризують його суспільне призначення, ту "роботу", яку він виконує у суспільстві. Науковці виділили три основні: об'єднання розрізнених грошових заощаджень; трансформація коштів у позиковий капітал та кредитування витрат [8, с. 11-12].

Важливо також розглянути функції кредитного ринку крізь призму, запропоновану науковцем О. Саввиною [9, с. 15]. Автор пропонує виділити три групи: ринкові, фінансові та специфічні функції (рис. 2.).

Перша група – ринкові включає функції, які притаманні будь-якому ринку, до другої групи належать функції фінансового ринку, які притаманні і кредитному, до третьої - функції, які притаманні лише кредитному ринку.

До ринкових функцій кредитного ринку слід віднести функцію ціноутворення, інформаційну та розподільчу. Дані функції притаманні будь-якому ринковому механізму, тобто всім ринкам товарів та послуг, включаючи кредитний.

Функція ціноутворення проявляє себе через формування цін на кредити та інші кредитні послуги під впливом попиту та пропозиції. Ціни на кредитному ринку інформують його учасників про надлишок або брак ресурсів.

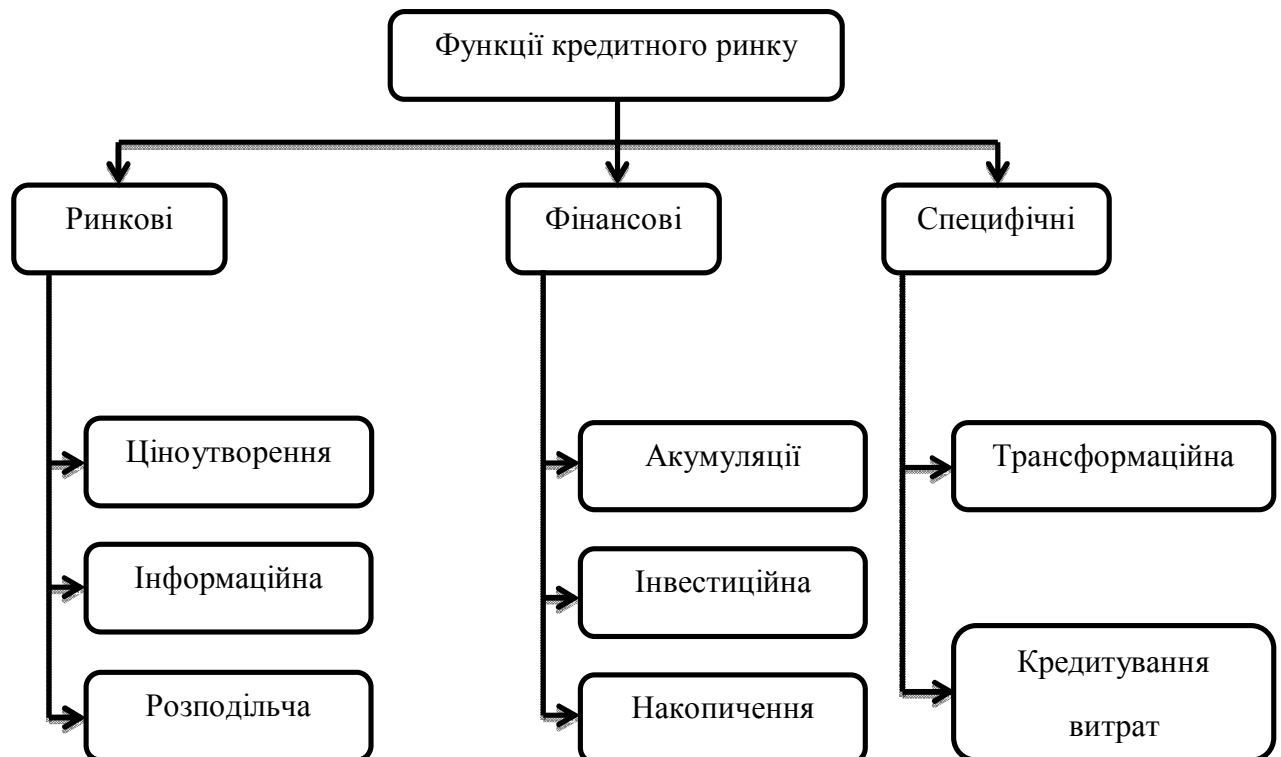

Рис.1.2. Функції кредитного ринку[77, с.35].

Інформаційна функція кредитного ринку є надзвичайно важливою. Тут учасники, реальні та потенційні, отримують та аналізують інформацію, яка

надається ринком для прийняття рішень - здійснювати кредитно-депозитні операції чи почекати кращих часів. Інформація, яка надходить з ринку, накопичується, узагальнюється, систематизується та аналізується інформаційними, рейтинговими та аналітичними агентствами і перетворюється у специфічний продукт - товар, який купують суб'єкти кредитного ринку. Сюди відносяться аналітичні огляди та прогнози, які містять у собі дані поточних та майбутніх індикаторів ринку, статистичні бюлетені, рейтинги банківських та інших фінансово-кредитних установ, дані про злиття та поглинання тощо.

Розподільча функція кредитного ринку реалізується через його об'єктивну здатність оптимально розподіляти ресурси, керуючись інтересами бізнесу - максимізацією доходів (прибутків), мінімізацією витрат та оптимізацією ризиків інвестицій. Учасники ринку, отримуючи кредити, купуючи цінні папери вкладають свої кошти з найбільшою користю для себе.

Фінансові функції кредитного ринку - функція акумуляції коштів, інвестиційна та накопичувальна [15, с.54].

Кредитний ринок забезпечує акумулювання грошових ресурсів, джерелом яких є капітали банківських та фінансово-кредитних установ, залишки на поточних та строкових рахунках юридичних і фізичних осіб в зазначених установах. Дана функція є надзвичайно важливою, адже акумульовані фонди є основою інвестиційної діяльності учасників кредитного ринку. Завдяки даній функції, кредитний ринок виступає рушійною силою розвитку економіки країни.

Інвестиційна функція кредитного ринку природно впливає з функції акумуляції ресурсів. Інвестиції в довгострокові інвестиційні проекти в різних сферах економіки, нерухомість, цінні папери українських та іноземних емітентів (облігації), створення та розвиток нового бізнесу, які здійснюються учасниками ринку є важливим напрямком банківського бізнесу. Оскільки капітал банківських та інших фінансово-кредитних установ у значній мірі складається із залучених коштів клієнтів (зобов'язань), то й інвестиційна

діяльність їх жорстко регулюється державою. Це необхідно для підтримки їх фінансової стійкості і, таким чином, збереження коштів клієнтів [10, с.415].

Накопичувальна функція кредитного ринку полягає у тому, що суб'єкти кредитного ринку накопичують засоби обігу, щоб примножити їх.

До специфічних функцій кредитного ринку належать функції трансформації коштів та кредитування витрат.

Функція трансформації коштів у позиковий капітал забезпечує джерела фінансування матеріального виробництва національної економіки. Залучаючи у одних суб'єктів ринку вільні грошові кошти і надаючи їх у позику іншим, банки та інші фінансово-кредитні установи трансформують як терміни, розміри грошових капіталів, так і відповідні їм ризики [10, с. 417].

Функція кредитування витрат полягає у наданні позик державним органам і населенню для вирішення таких важливих завдань, як покриття дефіциту державного бюджету, фінансування різного роду соціальних програм.

Управління кредитним ринком здійснює держава, яка регулює його діяльність і виступає позичальником на національному та міжнародному ринках. При цьому як регулюючу, так і інші функції на кредитному ринку вона виконує переважно через посередництво центрального банку [9, с.16-18].

Кредитний ринок виконує макроекономічну функцію. У сучасній капіталістичній економіці грошовий капітал накопичується в основному у вигляді грошового позичкового капіталу. Тому накопичення грошового капіталу важливо не саме по собі як відокремлений процес, а перш за все з точки зору його впливу на весь хід капіталістичного відтворення, тобто в макроекономічному аспекті. У цьому відношенні накопичення грошового капіталу тісно взаємодіє з реальним накопиченням, що представляє в цілому інший процес.

Більша частина грошового капіталу формується за рахунок заощаджень населення, а їх розміри грають значну роль в утворенні загальнонаціональної

норми реального накопичення, частки капіталовкладень у валовому національному продукті.

Роль кредитного ринку визначаються його сутністю і роллю, яку він виконує в системі капіталістичного господарства, а також завданнями з відтворення капіталістичних виробничих відносин.

Відображаючи нагромадження та рух грошового капіталу, кредитний ринок органічно пов'язаний з рухом вартості в її грошовій формі, з утворенням та використанням різних грошових фондів у вигляді кредитних ресурсів та цінних паперів. За допомогою ринку можна виміряти і визначити рух, обсяг, напрямок грошових фондів, що йдуть на розвиток капіталістичного суспільного відтворення, вплив його на соціально-економічні відносини [15, с.398-399].

Висновки до розділу 1

Існуючих на сьогоднішній день визначень категорії “ кредит ” є досить багато. Більшість із них надто широко чи надто вузько, а іноді й хибно відображають його сутність.

Розглянувши види і функції кредиту ми дійшли висновку, що кредит – це сфера економічних відносин, що виникають між кредиторами і позичальниками з приводу перерозподілу вартості у грошовій і товарній формі на умовах повернення та платності для забезпечення розширеного відтворення і споживання.

Відображаючи нагромадження та рух грошового капіталу, кредитний ринок органічно пов'язаний з рухом вартості в її грошовій формі, з утворенням та використанням різних грошових фондів у вигляді кредитних ресурсів і цінних паперів. За допомогою ринку можна виміряти і визначити рух, обсяг, напрямок грошових фондів, що йдуть на розвиток капіталістичного суспільного відтворення, вплив його на соціально-економічні відносини.

На нашу думку, сутність кредитного ринку потрібно розглядати з двох сторін: як специфічну сферу грошового та фінансового ринків, та як певний механізм взаємодії між суб'єктами ринку.

В першому випадку кредитний ринок виступає як специфічна сфера грошового та фінансового ринків, де обертаються позикові засоби у натурально-речовій або грошовій формах, формується попит і пропозиція на них та дотримуються принципи оплати, повернення та строковості.

А в другому випадку кредитний ринок виступає як певний механізм за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між суб'єктами кредитного ринку у процесі акумуляції вільних грошових коштів і спрямування їх на потреби суспільного розвитку та забезпечення індивідуальних потреб населення.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості державного регулювання ринку кредитних послуг у період кризових явищ в економіці

В зв'язку із проявом негативних наслідків світової фінансової кризи в 2008-2009 роках, особливо гостро стає питання процесу державного регулювання кредитного ринку України, а саме удосконалення вітчизняного законодавства з метою захисту, як кредиторів так і позичальників [4, с.5-6].

На сьогодні в Україні діяльність із надання кредитів, позик, регулюють такі закони:

- 1) Конституція України;
- 2) Закон України “Про банки і банківську діяльність”;
- 3) Закон України “Про Національний банк України”;
- 4) Положення „ Про порядок видачі банкам ліцензії на здійснення банківських операцій ”

Основою правового забезпечення банківського кредитування закріплено в Конституції України [24], де йдеться про засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційних ринків; статус національної валюти; а також статус іноземних валют на території України. Також визначається, що рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики і здійснює контроль за її проведенням.

Відповідно до Закону України „ Про банки і банківську діяльність ”[25] та Положення „ Про порядок видачі банкам ліцензії на здійснення банківських операцій ” , Національний Банк України видає банкам ліцензію на видачу кредитів за умови виконання таких вимог, що затверджені Національним банком України у Положенні „ Про порядок ліцензування банків в Україні ”.

З метою захисту інтересів кредиторів і вкладників банку кредитування позичальників здійснюється згідно чинного законодавства України та з додержанням встановлених НБУ обов'язкових економічних нормативів регулювання діяльності банків та вимоги щодо формування обов'язкових, страхових і резервних коштів.

Основним інструментом законодавчого регулювання кредитного ринку України є “ Основні засади грошово-кредитної політики ”, які затверджуються на щорічній основі Радою Національного банку України та визначають першочергові тенденції розвитку кредитної системи країни. Так, “ Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік ” враховують тенденції розвитку вітчизняної економіки та грошово-кредитної сфери, передбачають комплекс змінних індикаторів фінансової сфери та систему заходів, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння відновленню економіки та стійкості банківської системи.

При здійсненні координації діяльності учасників на кредитному ринку Національний банк України проводить наступні операції [17, с.46-52]:

- операції з резервними фондами та касове обслуговування комерційних банків,
- купівлю й продаж державних цінних паперів та іноземної валюти,
- визначення курсу національної валюти щодо валют інших країн.

Свій вплив на діяльність підприємств він здійснює через обслуговування комерційних банків. Дозвіл на створення комерційних банків та на їхню діяльність на території України Національний банк дає шляхом їх реєстрації.

Важливими діями, щодо нормалізації ситуації з ліквідністю банків сприяло те що, з початком кризи 2008 року НБУ підтримував її саме через механізм рефінансування. Кредитне рефінансування надавалися банкам із використанням прозорих процедур на підставі Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків. НБУ надав банкам кредитів рефінансування на загальну суму близько 105 млрд. грн., у тому

числі кредитів “ овернайт ” - на суму 43 млрд. грн. Це в свою чергу сприяло вчасному виконанню банками своїх зобов’язань перед НБУ. Також надання банкам кредитів рефінансування в умовах відпливу коштів та підвищеного попиту клієнтів на іноземну валюту забезпечило обслуговування банківською системою економічного обороту.

В свою чергу, під час кризи 2008-2010 років уряд України із свого боку не зробив нічого для стабілізації банківської системи. Якщо аналізувати інші країни світу то можна спостерігати, що саме уряди були головними розробниками програми щодо порятунку банків. Важливим є те, що саме ці програми передбачають: виділення значних бюджетних коштів для рекапіталізації банків; викуп спеціалізованими державними банками або агенціями негативних банківських активів. Саме ці заходи в більшості країн світу допомагають вирішити проблеми в банківській системі, а саме звільняють баланси банків від негативних активів. **(Потяк Ю.І., Гончарук Н.С. Буковинська державна фінансова академія, Чернівці Антикризова політика національного банку України)2009.**

Фінансова криза 2008 року призвела до стрімкого зростання проблемної заборгованості.

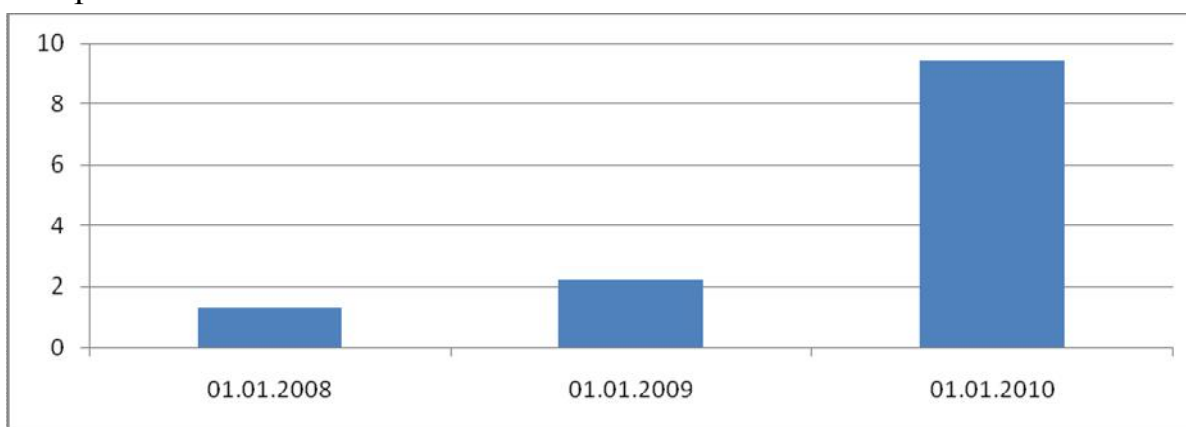

Рис. 2.1 Динаміка проблемної кредитної заборгованості комерційних банків упродовж 2008-2010 рр.

Згідно зі статистикою НБУ період найбільш активного зростання простроченої заборгованості приходить на 2009 рік, за цей період її рівень збільшився в 3,9 раза. Це було пов’язано як зі зростанням абсолютної суми

простроченої заборгованості, оскільки частка в загальному кредитному портфелі банків зросла на 7,1 процентного пункту – до 9,4 % порівняно з 2,3 % на кінець 2008 року, так і з поступовим зменшенням обсягу кредитного портфеля внаслідок практично повного призупинення видачі нових кредитів.

За результатами 2010 року певною мірою через ефект високої бази порівняння, а також унаслідок поліпшення економічної ситуації темп зростання залишків за простроченими кредитами сповільнився до 21,3 %. Проте їхня питома вага продовжувала зростати, досягнувши свого найбільшого значення в листопаді 2010 року – 14 %. Приріст прострочених кредитів резидентів після листопада 2010 року практично припинився. Це можна пояснити, з одного боку, початком стабілізації економіки, а з іншого – активізацією угод з продажу кредитних портфелів і першими кроками банків у напрямку відновлення кредитування (з II півріччя 2010 року кредитний портфель почав поступово зростати). При цьому найбільш активно нарощували кредитний портфель банки з українським капіталом, які входять до складу фінансово-промислових груп.

У 2011 році більш високі вимоги до позичальників і посилення банками роботи з оцінки ризиків стримували зростання простроченої заборгованості за кредитами. Упродовж року динаміка прострочених кредитів була різноспрямованою, але в цілому за результатами 2011 року залишки за простроченими кредитами скоротилися на 5,6 млрд. грн., або на 6,5 %, і на 01.01.2012 становили 79,3 млрд. грн. За станом на 01.03.2012 значення цього показника зросло до 81,7 млрд. грн. та 9,9 % у відносному вираженні.

Також про рівень проблемності кредитних портфелів банків можна робити висновки і за величиною резервів, сформованих на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями і відображених у балансах банків, та за коефіцієнтом забезпечення резервами кредитних вкладень.

Коефіцієнт забезпечення резервами кредитних вкладень характеризує якість кредитного портфеля банку, а також необхідний середній розмір

резервів на кожну одиницю виданих кредитів. Позитивною динамікою показника є зниження його значення.

За даними НБУ, до 2008 року простежувалася тенденція до зниження коефіцієнта забезпечення резервами кредитних вкладень, але фінансова криза 2008 року призвела до стрімкого зростання цього коефіцієнта, і період найбільш активного зростання обсягів резервів, сформованих на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, припадає на 2009 рік. За цей період їх рівень збільшився в 2,2 раза (рис. 3). Це було пов'язано зі збільшенням абсолютної суми нестандартних кредитів та з поступовим зменшенням обсягів кредитування. За даними НБУ, за станом на 01.03.2012 сукупні резерви під знецінення позик 176 банків становили 119,1 млрд. грн., або 14,5 % щодо самої заборгованості за кредитами, що свідчить про збереження низької якості кредитного портфеля банківської системи України. Офіційні дані по резервах під кредити не відображають повною мірою якість банківських кредитних портфелів. Менеджменту банків невігідно визнавати існування проблемної заборгованості, оскільки, згідно з нормативами НБУ, вона повинна покриватися адекватними резервами.

Формування резервів у великих розмірах призводить до виникнення збитків, які акціонери банків змушені компенсувати збільшенням статутного капіталу. За оцінками аналітиків, рівень проблемної заборгованості в деяких великих банках становить 30, 40 і навіть більше 50 %. А в середньому по банківській системі рівень проблемних кредитів становить не менше третини кредитного портфеля. Значне збільшення резервів під кредити за 2009–2010 рр. викликане погіршенням якості кредитних портфелів банків, а точніше, зростанням проблемної заборгованості за кредитами. Остання, у свою чергу, була сформована як під впливом макроекономічних чинників, так і в результаті відсутності в докризовий період ефективних систем ризик-менеджменту в українських банківських установах.

В 2008 р. - червні 2009 рр. у період розгортання фінансової кризи облікова ставка НБУ зросла до 12% річних (з квітня 2008 року) і залишалася

на такому рівні впродовж найбільшого її загострення. В середньому рівень облікової ставки складав 12 %.

З червня 2009 р. по теперішній час має місце поступове зниження облікової ставки з метою сприяння закріпленню позитивних тенденцій на грошово-кредитному ринку і створення стимулів для поліпшення ситуації в реальному секторі економіки. Поточна величина облікової ставки складала 7,75%.

З початку 2010 року НБУ тричі знижував облікову ставку: 08.06.2010 – з 10,25% річних до 9,5% річних; з 08.07.2010 – до 8,5% річних; з 10.08.2010 – до 7,75% річних). На сьогодні вона знаходиться на рівні нижчому, ніж у роки відносної стабільності (2004-2007 рр.), коли її значення коливалися в межах 8-9,5% річних (нижче поточного рівня облікова ставка була тільки з грудня 2002 по червень 2004 року – 7% – і з червня по жовтень 2004 року – 7,5%). Як зазначено в офіційному повідомленні НБУ, розмір облікової ставки знижено, з метою сприяння закріпленню позитивних тенденцій на грошово-кредитному ринку і створення стимулів для поліпшення ситуації в реальному секторі економіки.

Особливостями використання процентної політики у економіці України є: неврахування при формуванні процентної політики на початковому етапі трансформаційного процесу макроекономічної ситуації та стану грошово-кредитного ринку; більш активне використання процентної політики як інструмента грошово-кредитного регулювання при формуванні кредитного та частково фондового ринків; часта невідповідність процентних ставок за кредитами економічним процесам; значна питома вага проблемних кредитів, виданих на початку перехідного процесу, за зверненням урядових структур, яка обтяжує вартість кредитів, що надаються.

Аналізуючи ставки кредитів в національній валюті, можна помітити, що на початок 2008 року ставки знизилися до 13%, а на початок 2009 року вони збільшилися до 29%, таке різке підвищення спричинене фінансово-економічною кризою, як наслідок падіння курсу національної валюти. Після

2009 року ставки поступово знижувалися і в 2010 році становили 15,7%, в основному за рахунок політики НБУ спрямованої на рефінансування комерційних банків для підтримки їх ліквідності. Після цього динаміка ставок за кредитами у гривні йде на збільшення і станом на листопад 2011 року ставки становлять 20,8%, такі зміни у ставках банків можна пояснити дефіцитом національної валюти на міжбанківському кредитному ринку.

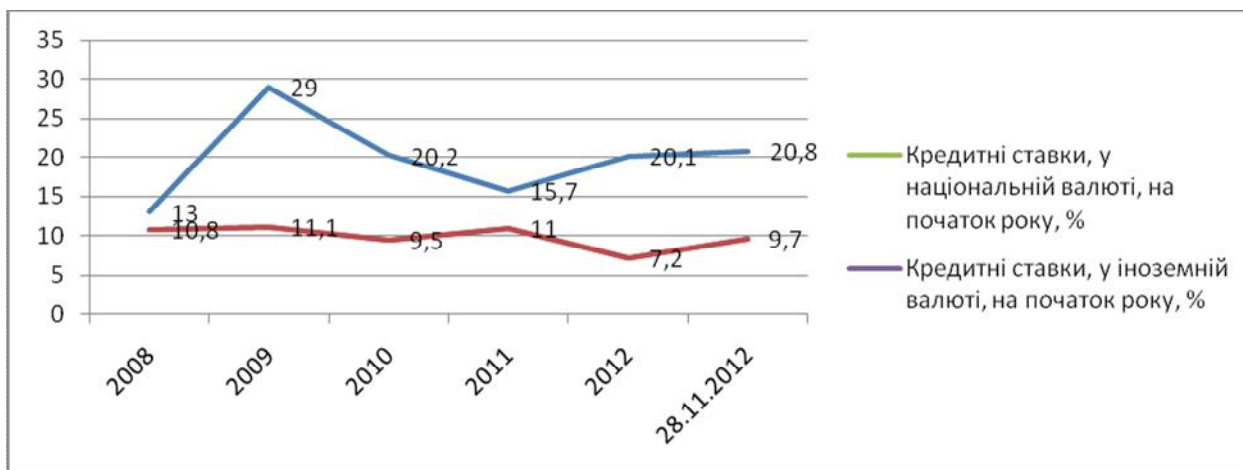

Рисунок 2.2 Ставки кредитів в національній та іноземній валютах [6, с.18].

Як свідчать наведені дані ставки по кредитах в іноземних валютах суттєво не змінилися протягом цих років, та на початок 2012 року вони зменшилися порівняно з 2011 роком, до 7,2% в зв'язку із зменшенням обсягів кредитування в іноземній валюті, а у листопаді знову спостерігаємо збільшення ставки до 9,7% [13, с.35]. Також в цей період змінювалися кредитні ставки для фізичних і юридичних осіб.

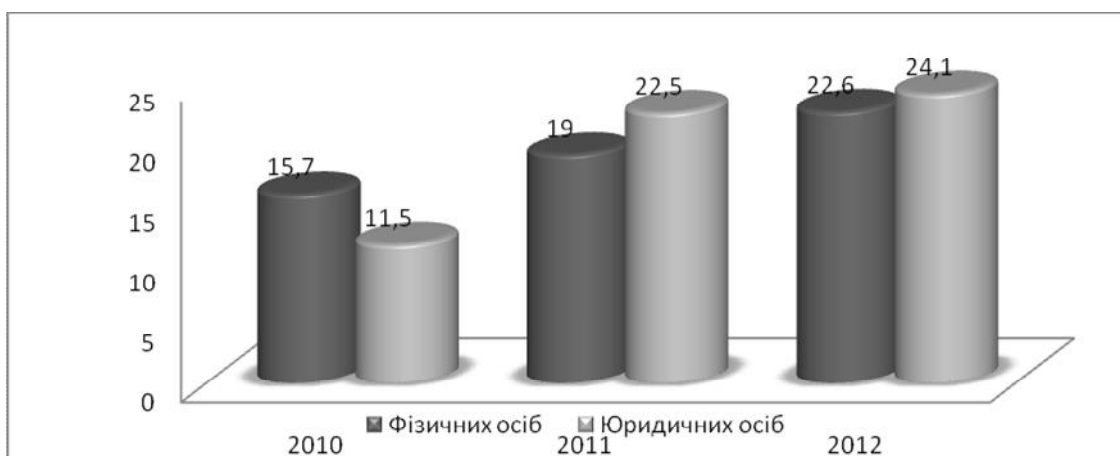

Рисунок 2.1. Динаміка кредитної ставки [6,17-20].

Кредитні ставки постійно змінюються, в 2010 році кредитна ставка для фізичних осіб була вищою на 4,2%, від ставки для юридичних осіб і становила 15,7%. Від 2011 року спостерігається підвищення відсоткових ставок для юридичних осіб, і становить 22,5%, а для фізичних осіб – 19%. Останнім часом вони мають тенденцію до збільшення, у 2012 році ставка для фізичних осіб збільшилася на 6,9%, а для юридичних осіб збільшилася на 12,6% порівняно з 2010 роком. Така ситуація пов'язана зі збільшенням вартості кредитних ресурсів, зокрема ставок по депозитах [84, с.608].

З вище викладеного можна стверджувати, що на даний період розвитку економіки України в цілому та зокрема кредитного ринку державні регулятори спрямовують свої зусилля на стабілізацію ситуації в країні та на подальший розвиток. На рівні державного регулювання ще існує багато невирішених питань. Так й досі не існує єдиного законодавчого акту, який би врегулював основи кредитування, затверджував основні вимоги до кредитних операцій фінансових установ [71, с.24].

Для ефективного функціонування кредитного ринку необхідна стабільна економічна ситуація в країні, наявність розвиненої інфраструктури та ефективне державне регулювання, яке б забезпечило стабільність банківської системи і захист інвесторів. Розвинений кредитний ринок, який ефективно управляється з боку держави, забезпечує оптимальний розподіл обмежених фінансових ресурсів серед галузей економіки та сприяє економічному зростанню країни.

2.2. Кредитна діяльність комерційних банків України: основні етапи організації.

Основною важливою рисою в діяльності банків є кредитування виробництва та товарообігу. У механізмі функціонування кредитної системи України велика роль належить комерційним банкам. Які діють в різних секторах ринку позичкового капіталу і є багатофункціональними організаціями. Банки акумулюють основну частку кредитних ресурсів і надають своїм клієнтам повний комплекс фінансових послуг, включаючи

кредитування, прийом депозитів, розрахункове обслуговування, купівлю-продаж і зберігання цінних паперів, іноземної валюти [30, с.3].

Пропозицію на кредитному ринку України формують банки та небанківські кредитні установи. Станом на 01.01.2013 рік в Україні зареєстровано 875 установ що мають право надавати кредитні послуги, з них – 177 банки, та 698 небанківських кредитних установ (Додаток Б).

Як ми можемо бачити, в цьому додатку, кількість банків що мають ліцензію НБУ, значно не змінювалася з 2008 по 2013 роки, і була в межах від 170 до 184 банків. Кількість виключених з реєстру банків станом на 01.01.2013 збільшилася на 19, порівняно з початком 2013 року, такий стрибок може бути спричинений завершенням процедури ліквідації збанкрутілих банків, часів 2009 року, коли відбувалася загальноекономічна і фінансова криза.

Кількість банків з іноземним капіталом на початку 2013 року зменшилася на 2 банки, порівняно з 2012 роком. Активи банків до 2009 року збільшувалися, але на початок 2011 року спостерігається зменшення активів на 5%, але вже з початку наступного 2011 року активи помітно збільшуються з кожним роком, станом на 2013 рік вони збільшилися порівняно з 2012 роком на 11,9%. Резерви під активні операції банків за період з 2008 року по 1.01.2013 року збільшилися у 11,1 рази, що спричинено погіршенням якості кредитно-інвестиційного портфеля банків внаслідок зниження платоспроможності позичальників із-за фінансово-економічної кризи в Україні 2009 року. Слід зазначити що розмір резервів встановлений НБУ від 14.01.97 має становити 30% від суми залучених коштів комерційного банку [9, с.43].

З початку 2008 року до початку 2010 року спостерігаються перевищення доходів над витратами, та збільшення прибутку банків з роками. Але вже на початок 2010 року банки показали значні збитки у результатах своєї діяльності, що можна пояснити суттєвим збільшенням витрат на формування резервів під активні операції (на 74 млрд. грн. більше ніж на початок 2009 р.)

Долаючи кризу банківський сектор починає незначними темпами відновлювати до кризовий рівень результатів діяльності, так на початок 2011 року збитки зменшилися на 34%, а на початок 2012 року ще на 20% порівняно з початком 2010 року, а вже станом на 01.01.2013 рік банки показали прибутки у розмірі 3,8 млрд. грн. [38, с.108].

Рентабельність активів має ту ж тенденцію що і результати діяльності банків, і станом на 01.01.2013 рік складає лише 0,42%.

Чиста процентна маржа на початок 2010 року складає високі 6,21%, але з наступними роками вона дещо зменшувалася і вже на 01.01.2013 року складала 4,61%.

Виходячи з додатку В “ Рейтинг Українських банків станом на 01.01.2013”, можна стверджувати, що найбільшим за обсягом активів, балансового капіталу та зобов’язань є Приват Банк, друге місце у рейтингу посідає Ощадбанк і третє місце займає Укресімбанк.

Суттєво вплинула на стан кредитного ринку України фінансово-економічна кризи 2008-2009 років. В ці роки спостерігається значне підвищення ставок по кредитних операціях в національній валюті, загальне зменшення обсягів активів банків, збільшення резервних фондів під кредитні операції, внаслідок чого збільшилися витрати і банки отримали негативні результати діяльності. Задля покращення кредитного ринку у 2008 році були здійснені такі заходи: 11 жовтня 2008 року НБУ “з метою нейтралізації впливу зовнішньої фінансової кризи” постановою № 319 частково обмежив активні операції банків, заборонив дострокового виконання договорів по внесках і ввів 5-процентний коридор коливань курсу на готівковому ринку. Передбачалось, що обмеження діятимуть до стабілізації банківської системи України. В першій половині червня 2009 року урядом було націоналізовано три “ проблемні банки ”: “ Укргазбанк ”, “ Родовід Банк ” та КБ “ Київ ” [32, с.41-44].

Загальна кількість наданих кредитів у 2009 році була в середньому майже на 40% нижчою у реальному вимірі за відповідні обсяги 2008 року.

Скорочення є особливо сильним у секторах домогосподарств та малого і середнього бізнесу. Що стосується динаміки кредитування в розрізі позичальників, то необхідно відмітити постійну тенденцію до збільшення обсягів залучення фінансових ресурсів резидентами, не фінансовими та іншими депозитними корпораціями як у 2010 році, так і у 2011 році, що є позитивним.

Як правило, кредитна діяльність комерційного банку залежить від обсягу наявних в нього фінансових ресурсів. Основним джерелом залучення таких ресурсів у випадку їх відсутності є депозитні операції. Саме така взаємозалежність кредитування банком від його депозитної діяльності зумовлює необхідність розгляду цих двох операцій у взаємозв'язку.

Здійснено дослідження діяльності комерційних банків на кредитному ринку України протягом 2009- початку 2013 років, шляхом аналізу обсягів наданих кредитів та залучених депозитів [38,с.108].

Обсяги кредитів наданих іншим фінансовим корпораціям у 2013 році порівняно з попереднім роком зросли на 3011 млн. грн., а порівняно з 2009 роком – на 2427 млн. грн. Насамперед така динаміка була зумовлена позитивними тенденціями розширення ресурсної бази банків, а також поліпшенням фінансового стану окремих підприємств, зокрема торгівлі та промисловості.

З кожним роком активи банків помітно збільшуються, станом на 01.01.2013 року вони зросли на 11,9%, порівняно з попереднім роком. При цьому частка кредитів в активах банків після 2009 року зменшується, і на початок 2013 становить 78%, а у листопаді 2012 року зменшилася на 5% і становила 73%. Слід відмітити, що у 2009-2012 роках кредитний портфель банків України залишився майже на одному рівні [53].

Незважаючи на те, що ставки по кредитах мають тенденцію до збільшення, попит на кредити серед суб'єктів господарювання залишається високим. Щодо фізичних осіб, то в 2010 – початку 2013 років споживання кредитів зменшилося, порівняно з попередніми періодами. Таку тенденцію

можна пояснити, зниженням платіжної спроможності громадян, та постійним збільшенням кредитних ставок. Так у 2012 році ставка для фізичних осіб збільшилася на 3,7%, а для юридичних осіб – на 1,6% порівняно з 2011 роком.

На думку практиків, до кінця 2013 року, істотних змін в кредитуванні фізичних осіб не відбудеться, порівняно із попереднім роком [30, с.3]. У 2013 року триває зростання залишків кредитів наданих резидентам. Основним позичальником залишився сектор не фінансових корпорацій. Серед наданих кредитів найбільше зросли залишки короткострокових кредитів (до одного року), що надавались у поточну діяльність. Тривало зростання кредитів наданих домашнім господарствам, у національній валюті та їхнє скорочення в іноземній, що сприяло зниженню валютного ризику та поліпшило структуру кредитного портфеля банків. На 1.02.2013 року частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих домашнім господарствам кредитів становила 44,6%, тоді як на кінець 2012 року 45,3%, 2011 року – 56,9%, 2010 – 69,1%, 2009 – 72,4%. Кредити в національній валюті отримуються в 2013 році переважно на споживання [84, с.603].

Такий стан функціонування кредитного ринку в Україні можна про характеризувати тим, що існує слабка ресурсна база кредитування, що характеризується низькою часткою довготермінових ресурсів у депозитному портфелі банківської системи України. Депозитний портфель вітчизняної банківської системи складається з депозитів на вимогу та до одного року. Зрозуміло, що структура депозитного портфеля не стимулює кредитної діяльності банків. На думку більшості експертів, потенційні позичальники мають, як правило, потребу в кредитах терміном від двох до п'яти років, під які практично відсутнє ресурсне забезпечення [36, с.154].

Варто зазначити, що розуміючи ситуацію, щодо незадовільного кредитування банками регіональної економіки, Міністерство фінансів України знижує процентні ставки за ОВДП, щоб зменшити “ ефект

витіснення ” та стимулювати розширення банками обсягів кредитних операцій.

Таким чином, із вище наведених статистичних даних можна виділити декілька проблем, які в даний час існують на кредитному ринку України [6, с.19]:

- зниження платоспроможності позичальників;
- високі ставки на кредитні операції;
- зменшення попиту на кредитні послуги у фізичних осіб;
- зменшення довіри до кредитних спілок;
- збільшення обсягів простроченої заборгованості.

Відновленню процесів кредитування в Україні сприятиме регулярне здійснення підтримки ліквідності банків через механізми рефінансування, що даватиме змогу їм покривати неочікувані тимчасові розриви ліквідності та вчасно виконувати свої зобов'язання з обслуговування рахунків клієнтів. Потрібна розробка державної стратегії стимулювання в Україні. В якій важливу увагу слід зосередити на інноваційному розвитку національної економіки на основі широкого використання кредитного потенціалу вітчизняної банківської системи. Необхідне стимулювання зростання довіри в суспільстві до національної банківської системи завдяки зростанню відкритості й прозорості в діяльності центрального органу монетарної влади в Україні, а також соціальної відповідальності всіх гілок влади перед суспільством за реалізацію економічної політики та подолання економічної кризи в країні [13, с.35].

Саме централізований та регульований ринок стає універсальним механізмом, за допомогою якого врегульовуються не лише економічні, а й соціальні і навіть політичні відносини. В макроекономічному плані він дозволяє державним органам завдяки отриманню щоденного загального балансу ринку безпосередньо контролювати його стан і своєчасно попереджати кризові ситуації. Стабільність ринку сприятиме зміцненню довіри населення до кредитної системи, залучить іноземних інвесторів, а

наявність єдиного центру котирування створить сприятливі умови для здорової конкуренції торговців з одночасним збереженням гарантій для інвесторів та емітентів [38, с.110].

Провівши аналіз стану та тенденцій розвитку діяльності комерційних банків на кредитному ринку України, можна зробити висновок про низькі темпи зростання обсягів кредитних операцій протягом останніх років. На нашу думку, це може бути спричинене наявністю наступних проблем, які існують у даному сегменті кредитного ринку [6, с.21]:

- високі ставки кредитування (до 25% у гривні), що зумовлені високим рівнем облікової ставки НБУ – 7,75% (в США облікова ставка федеральної резервної системи 0,25%);

- дефіцитність фінансових ресурсів, що зменшує можливості банку щодо кредитування і спричинена низьким рівнем залучення грошових коштів за допомогою депозитів та інших джерел;

- високий ризик неповернення вкладів, що зменшує кількість депозитів і як наслідок фінансових ресурсів які можуть надаватись у позику;

- недовіра з боку населення та інших учасників кредитного ринку, що викликана наслідками фінансової кризи 2008 року та недостатньою поінформованістю фізичних та юридичних осіб про сучасний стан та особливості функціонування кредитного ринку;

- наявність великої кількості банківських установ з низьким кредитним рейтингом;

- недостатнє державне регулювання і нагляд з боку Національного банку України, що проявляється у функціонуванні на кредитному ринку банківських установ з низьким рівнем ліквідності та платоспроможності, що не здатні вчасно та ефективно реагувати на ризики, що виникають на ринку.

Виходячи з даних недоліків лише держава, в особі уповноважених органів може забезпечити вирішення цих проблем шляхом: зниження облікової ставки НБУ до рівня європейських країн (3-5%) і як наслідок ставок кредитування комерційними банками; приведення правової бази щодо

регулювання кредитного ринку до європейських стандартів; здійснення роз'яснювальної роботи щодо діяльності кредитних інститутів; підвищення вимог при ліцензуванні банківської діяльності; запровадження механізму обов'язкової участі усіх комерційних банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб; законодавче збільшення розміру статутного капіталу комерційних банків до 150 млн. грн.

2.3 Економічна оцінка основних тенденцій та проблем розвитку вітчизняного кредитного ринку

Купуючи ресурси на вільному ринку кредитних ресурсів і продаючи їх підприємствам, комерційні банки здійснюють прямий вплив на розвиток національної економіки. За рахунок кредитів на підприємствах забезпечується організація як поточного господарського обороту, так і розширене відтворення основного капіталу, створення додаткових виробничих потужностей і цілих промислових об'єктів. Обсяги кредитування народного господарства, з одного боку, не повинні перевищувати певну критичну межу, за якою починається посилення інфляційних процесів, а з другого боку, мають забезпечувати стимулювання розвитку національного виробництва. Ефективність проведення кредитної політики визначається правильним вибором параметрів кредитних відносин, серед яких найважливішими є [44, с.8-9]:

- величина позичкового відсотка;
- умови доступності позики для вітчизняних господарських суб'єктів;
- рівень кредитного ризику;
- термін надання позики.

Параметри кредитування мають будуватися таким чином, щоб стимулювати кінцеві результати господарської діяльності товаровиробників. В Україні в сучасних умовах актуальною є проблема реформування системи кредитування суб'єктів господарської діяльності. Йдеться насамперед, про орієнтацію банківського сектора на першочергове кредитування пріоритетних у народногосподарському плані виробництв

Для виходу української економіки з кризи 2008-2010 років кредитні відносини мають бути підпорядковані пожеввленню інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансовому забезпеченню структурних перетворень та економічному зростанню [89, с.24-26].

Поки що, вітчизняна кредитно-банківська система не виконує ролі прискорювача розвитку національної економіки. Недостатніми є власні кошти банків, а отже, й обсяги кредитування народного господарства. Негативний вплив на кредитну сферу здійснила кредитна криза, дефіцит бюджету, різке зниження кредитоспроможності підприємств. По суті, відсутня практика надання кредитів під виробничі програми довгострокового характеру. Банки майже не залучають ресурсів на довгостроковій основі.

Для банків існує приваблива альтернатива кредитуванню реального сектора економіки – це кредитування уряду шляхом придбання ОВДП, які випускають для покриття дефіциту бюджету у значних обсягах. Перевагами такого розміщення коштів для банків є: високі надійність та прибутковість.

Оскільки банки розміщують кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, саме зростання кредитних ризиків було головною перешкодою для кредитування економіки після кризи 2008 року. Темпи інфляції та інфляційні очікування в Україні залишалися високими до 2011 року. Так, за 2009 рік інфляція становила 12,1 %, а за 2010 рік - 13,1 %.

В цей період зберігалися високі ризики в економіці і відсутній чіткий механізм повернення кредитів неплатоспроможними позичальниками, що підтверджується значною часткою проблемних кредитів у портфелях банків України [69].

У 2010 році до кредитного ризику було додано ринковий. Зважаючи на суттєву питому вагу експорту у ВВП (50,5 % за результатами 2010 року), динаміка кредитування експортоорієнтованих галузей економіки визначала загальну динаміку кредитування реального сектора. Зростання волатильності світових цін на основні біржові товари, зокрема й на метали (внаслідок переходу постачальників залізної руди на укладання квартальних контрактів

за спотовими цінами), спричинили зростання ринкового ризику в експортних операціях. Це, у свою чергу, стримувало нарощення обсягів кредитування.

Таким чином, вказані фактори визначали поточну обережну стратегію банків щодо зниження вартості кредитів, і нарощування їх обсягів.

З метою відновлення кредитної активності банків Національний банк України, у свою чергу, активно стимулював кредитні процеси шляхом створення відповідних монетарних умов: низької та стабільної інфляції, зниження процентних ставок, стабільності та передбачуваності на валютному ринку, відновлення довіри до банківської системи й національної валюти та зменшення на цій основі доларизації, готівки поза банками, зростання довгострокової ресурсної бази банків тощо. У результаті таких дій кредитна підтримка реального сектора економіки у 2010 році почала дедалі зростати – приріст заборгованості за кредитами, наданими сектору не фінансових корпорацій становив 3,4 % [46, 3-19].

Про активізацію кредитної підтримки банками економіки свідчило і зростання обсягів “ нових кредитів ”. Так, якщо у період з жовтня 2008 року до грудня 2009 року їх середній обсяг за попередні 12 місяців зменшився з 97,2 до 68,2 млрд. грн., то у серпні 2010 року цей показник зріс до 77,5 млрд.грн. Так, у липні 2012 року обсяги виданих кредитів, наданих резидентам, були найбільшими із початку року і зросли порівняно з червнем на 3,9 % (до 114, 6 млрд. грн.). На кінець липня залишки за кредитами склали 799,7 млрд.грн., річні темпи приросту кредитів становлять 2,7 %. Так, за 7 місяців 2012 року портфель кредитів, наданих нефінансовим корпораціям зріс на 6,8 % та становить 584,7 млрд. грн., в той час, як портфель кредитування фізичних осіб за той же період зменшився на 9,0 % або на 18,8 млрд. грн. і склав 189,8 млрд. грн. Це визначає переорієнтацію банків із споживчих кредитів на кредитування юридичних осіб (табл. 1). Проте, одночасно це обумовило скорочення обсягів довгострокових кредитів та відповідно визначає спрямованість на кредитування операційної діяльності підприємств на короткострокових засадах.

Таблиця 2.1

Кредити, наданні комерційними банками України, за видами економічної діяльності станом 01.01.2013 року [19]

Період	Усього	Нефінансові корпорації	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	Сектор загального державного управління	Інші фінансові корпорації
.	залишки на кінець періоду, млн. грн.	залишки на кінець періоду, млн. грн.	залишки на кінець періоду, млн. грн.	залишки на кінець періоду, млн. грн.	залишки на кінець періоду, млн. грн.	залишки на кінець періоду, млн. грн.
2008	734 022	443 665	280 490	66	12	9 789
2009	723 295	462 215	241 249	63	5755	14 014
2010	732 823	500 961	209 538	76	8817	13 430
2011	801 809	575 545	201 224	67	8532	16 441
2012	799 700	584 689	189 760	60	7787	17 403

Тенденція щодо кредитування, як з'ясовано при дослідженні, зумовлена як суб'єктивними, так і об'єктивними чинниками. Відомо, що однією з умов отримання кредиту є кредитоспроможність позичальника, тобто гарантія повернення кредиту. В умовах невисокого рівня прибутковості, а часто і збитковості, низької ліквідності активів, сільськогосподарські підприємства часто є некредитоспроможними. У результаті маємо замкнуте коло: відсутність фінансових ресурсів – це причина низької ефективності сільськогосподарського виробництва, що у свою чергу, унеможливорює отримання кредитних ресурсів. У цих умовах необхідна розробка та реалізація нових, адекватних сучасним умовам методичних підходів до фінансово-кредитного забезпечення галузі[1,с.33-37].

У 2010 році на кредитному ринку спостерігалася тенденція до відпливу коштів з банківської системи. Несприятливий розвиток процесів як в світовій економіці, так і, безпосередньо, в Україні, відобразився на довірі до банківської системи.

Стан ліквідності банківської системи знайшов своє відображення і в динаміці відсоткових ставок. Так, середньозважена вартість кредитів в національній валюті у 2010 році збільшилася з 21,6% до 26,5%, в той час як в іноземній валюті вона зменшилася з 12,6% до 10,4%. Інтегральна ставка за кредитами збільшилася з 19,4% до 21,9%. Середньозважена вартість депозитів в національній валюті у 2010 році збільшилася з 13,0% до 15,9%, в іноземній – з 8,2% до 8,6%. Інтегральна ставка за депозитами збільшилася з 11,2% до 12,7% [70].

Обсяг кредитних вкладень зменшився на 1,6% до 722,6 млрд. грн. При цьому обсяг кредитів наданих юридичним особам зменшився на 1,4% до 453,7 млрд. грн., наданих фізичним особам - зменшився на 1,8% до 268,9 млрд. грн.

У 2011-2012 роках діяльність банківського сектору України характеризувалася стабільним припливом коштів до банківської системи, поживавленням кредитування, нарощуванням регулярного капіталу банків та зростанням його адекватності, зниженням порівняно з попередніми роками рівня збитків та зменшенням кількості збиткових банків. Головною метою грошово-кредитної політики Національного банку України у 2013 році і надалі відповідно до Конституції України лишатиметься забезпечення стабільності національної грошової одиниці, що виступає основою досягнення збалансованого економічного розвитку, підтримання рівня зайнятості та реальних доходів населення.

Внутрішні аспекти стабільності гривні розглядатимуться в контексті забезпечення цінової стабільності, головним критерієм якої слугуватиме динаміка індексу споживчих цін. Передумовами цього має бути досягнення збалансованого розвитку всіх секторів фінансового ринку та поліпшення на цій основі трансмісійних механізмів, нівелювання дисбалансу в розвитку окремих сегментів реального сектору економіки, можливість максимального згладжування впливу зовнішніх шоків на внутрішній ринок за рахунок швидкого перетікання потоків капіталу, високий рівень довіри до

національної валюти, зменшення присутності іноземної валюти в операціях на внутрішньому ринку та як засобу заощаджень [85, с.24-28].

Зовнішні аспекти стабільності національної грошової одиниці розглядатимуться не лише з точки зору утримання обмінного курсу гривні в певних межах, а й з урахуванням необхідності забезпечення таких умов і параметрів функціонування валютного сегменту ринку, які не мають негативного впливу на інвестиційні рішення та очікування економічних агентів, дають змогу мінімізувати вплив зовнішніх шоків фінансового характеру. Такі критерії можуть бути забезпечені через використання режиму керованого плавання обмінного курсу (з переходом у перспективі до режиму вільного плавання обмінного курсу), що має супроводжуватися: посиленням гнучкості обмінного курсу гривні через розширення діапазону його можливих коливань (у результаті обмінний курс втрачатиме статус якоря грошово-кредитної політики, а курсова динаміка підпорядковуватиметься завданням нівелювання зовнішніх ризиків стабільності національної грошової одиниці); забезпеченням прозорості та транспарентності функціонування валютного сегменту ринку через удосконалення правил роботи на ньому учасників ринку та дотримання чітких принципів і процедур; створенням та постійним удосконаленням механізмів хеджування валютних ризиків; розбудовою комплексної системи моніторингу валютних ризиків, удосконаленням механізмів контролю та протидії спекуляціям, застосуванням пруденційних процедур для упередження валютних ризиків та недопущення формування інших дисбалансів, пов'язаних із здійсненням операцій капітального характеру в іноземній валюті; послідовним і системним здійсненням лібералізації валютного ринку на основі чітко визначених принципів, підходів та етапності; ужиттям інших ринкових заходів, спрямованих на зниження рівня доларизації економіки, зовнішніх ризиків та удосконалення засад функціонування валютного сегменту грошово-кредитного ринку [81].

Протягом січня 2013 року спостерігалось зростання за наданими банками кредитами. Разом із цим відбулося зниження середньозважених ставок на міжбанківському кредитному ринку, а також за кредитами та депозитами для реального сектору економіки.

Обсяг обов'язкових резервів, сформованих банками на 01.02.2013 року відповідно до встановлених нормативів, становив 19,4 млрд. грн., із них на окремий рахунок у Національному банку України було перераховано 6,45 млрд. грн.[69].

Загальний обсяг залишків за кредитами за місяць збільшився на 3,4 млрд. грн., або на 0,4% – до 812,7 млрд. грн. Залишки за кредитами, наданими як юридичним, так і фізичним особам, зросли за місяць на 0,4% – до 628,8 млрд. грн. та до 183,9 млрд. грн. відповідно. У валютній структурі приросту залишків за кредитами, переважали кошти, надані в національній валюті, їх обсяги у січні зросли на 2,9 млрд. грн., або на 0,6%, тоді, як в іноземній валюті – на 0,4 млрд. грн., або на 0,1%.

Обсяг рефінансування банків Національним банком України в січні становив 3,7 млрд. грн. Середньозважена процентна ставка за цими операціями дорівнювала 7,66% річних. Водночас обсяг мобілізаційних операцій становив 15,1 млрд. грн., а їх середньозважена процентна ставка – 1,89% [79, с.56].

Обсяг придбаних Національним банком України державних облігацій України (за номінальною вартістю) у січні становив 7,1 млрд. грн. Операції з продажу зі свого портфеля державних облігацій України ним не проводилися.

Протягом місяця також не здійснювалися операції з купівлі (продажу) державних облігацій України через механізм двостороннього котирування.

У січні знизилася вартість ресурсів майже на всіх сегментах грошово-кредитного ринку. Зокрема, середньозважена ставка на міжбанківському кредитному ринку в національній валюті зменшилася до 4,49% (з 8,10% у грудні 2012 року). Для реального сектору економіки середньозважена ставка

за кредитами в національній валюті знизилася до 16,51% річних з 17,55% у грудні 2012 року, в іноземній валюті – до 9,01% (з 9,30%). Середньозважена ставка за депозитами зменшилася в національній валюті до 11,81% річних з 13,73% у грудні 2012 року, проте в іноземній валюті – збільшилася до 6,30% (з 4,83%) [71, с.234].

Протягом березня на кредитному ринку продовжилося зростання залишків як за залученими банками депозитами, так і за наданими кредитами.

Так, загальний обсяг залишків банківських депозитів у березні збільшився на 7,4 млрд. грн., або на 1,3 % (з початку року – на 4,1 %), – до 591,4 млрд. грн. Це відбулося за рахунок приросту залишків коштів у національній валюті, які протягом місяця вирости на 3,1% (з початку року – на 8,0 %). В іноземній валюті залишки коштів на депозитних рахунках зменшилися на 1,3 % (з початку року – на 0,8 %). Приріст коштів на депозитних рахунках фізичних осіб у березні становив 1,4 % (з початку року – 5,7 %), і сума досягла 386,6 млрд. грн. Залишки депозитів юридичних осіб протягом місяця зросли на 1,1 % (з початку року – на 1,4 %) – до 204,8 млрд. грн.[55].

Загальний обсяг залишків за кредитами за місяць зріс на 2,9 млрд. грн., або на 0,4 % (з початку року – на 1,5 %), – до 821,3 млрд. грн. Це відбулося завдяки збільшенню кредитів, наданих в іноземній валюті, на 1,9 % (з початку року – на 2,0 %), тоді як у національній валюті вони дещо зменшилися – на 0,5 % (з початку року збільшилися на 1,2 %). Залишки за кредитами, наданими юридичним особам, зросли за місяць на 0,4 % (з початку року – на 1,8 %) – до 637,2 млрд. грн. Залишки за кредитами, наданими фізичним особам, за березень зросли на 0,2 % (з початку року – на 0,5 %) і становили 184,1 млрд. грн.[53].

Обсяг рефінансування банків Національним банком України в березні 2013 року становив 1,3 млрд. грн. (з початку року – 6,1 млрд. грн.). Середньозважена процентна ставка за цими операціями дорівнювала 8,41 %

річних (з початку року – 7,86 %). Водночас обсяг мобілізаційних операцій становив 10,2 млрд. грн., а їх середньозважена процентна ставка – 2,95 % (з початку року відповідно 40,1 млрд. грн. та 2,41 %).

В березні 2013 року відбулося певне збільшення вартості ресурсів на міжбанківському кредитному ринку, де середньозважена ставка в національній валюті становила 2,37 % (у лютому – 2,27 %). Середньозважена ставка в національній валюті за кредитами, наданими реальному сектору економіки в березні становила 15,93 % (у лютому – 15,63 %), а в іноземній валюті – 9,98 % (9,15 %) відповідно.

У березні на первинних аукціонах з розміщення облігацій внутрішніх державних позик (далі – ОВДП) розміщувалися облігації, номіновані як у національній валюті, так і в доларах США. За їх результатами до Державного бюджету України в березні надійшло 5,4 млрд. грн. та 0,8 млрд. дол. США (з початку року відповідно 7,5 млрд. грн. та 2,4 млрд. дол. США).

Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку в березні становила: у національній валюті – 13,24% річних, у доларах США – 7,80 % (з початку року відповідно 13,16 % та 7,87 %) [54].

Висновки до розділу 2

Економічна роль кредитного ринку виражається в акумуляції розрізнених коштів держави, фізичних і юридичних осіб, мета якої – створення потужних грошових фондів та їх трансформація у позичковий капітал. Розвинутий ринок кредитних ресурсів забезпечує оптимальний розподіл фінансових ресурсів серед галузей економіки, тим самим сприяючи зростанню економіки в цілому.

В ідеальному випадку, виконуючи свої функції, кредитний ринок має саморегулюватися у межах законодавчого поля країни, проте інколи виникають ситуації, в яких процес саморегуляції дає збій, що призводить до фінансових криз. Саме тому своєчасне втручання держави є не тільки доречним, але й життєво необхідним, про що засвідчили останні події в Україні та світі.

Провівши аналіз стану та тенденцій розвитку діяльності комерційних банків на кредитному ринку України, можна зробити висновок про низькі темпи зростання обсягів кредитних операцій протягом останніх років. На нашу думку, це може бути спричинене наявністю наступних проблем, які існують у даному сегменті кредитного ринку:

- високі ставки кредитування (до 25% в гривні), що зумовлені високим рівнем облікової ставки НБУ – 7,5% (в США облікова ставка Федеральної резервної Системи 0-0,25%);
- дефіцитність фінансових ресурсів, що зменшує можливості банку щодо кредитування і спричинена низьким рівнем залучення грошових коштів за допомогою депозитів та інших джерел;
- високий ризик неповернення вкладів, що зменшує кількість депозитів і як наслідок фінансових ресурсів які можуть надаватись у позику;
- недовіра з боку населення та інших учасників кредитного ринку, що викликана наслідками фінансової кризи 2008 року та недостатньою поінформованістю фізичних та юридичних осіб про сучасний стан та особливості функціонування кредитного ринку;

- наявність великої кількості банківських установ з низьким кредитним рейтингом;

- недостатнє державне регулювання і нагляд з боку Національного банку України, що проявляється у функціонуванні на кредитному ринку банківських установ з низьким рівнем ліквідності та платоспроможності, що не здатні вчасно та ефективно реагувати на ризики, що виникають на ринку.

Виходячи з даних недоліків лише держава, в особі уповноважених органів може забезпечити вирішення цих проблем шляхом: зниження облікової ставки НБУ до рівня європейських країн (3-5%) і як наслідок ставок кредитування комерційними банками; приведення правової бази щодо регулювання кредитного ринку до європейських стандартів; здійснення роз'яснювальної роботи щодо діяльності кредитних інститутів; підвищення вимог при ліцензуванні банківської діяльності; запровадження механізму обов'язкової участі усіх комерційних банків у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб; законодавче збільшення розміру статутного капіталу комерційних банків до 150 млн. грн.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1 Особливості розвитку ринку кредитних послуг у провідних країнах світу з урахуванням особливостей кризи у банківському секторі

Для мінімізації негативних наслідків сучасної світової фінансово-економічної кризи необхідні рішучі й водночас виважені дії урядів і центральних банків країн. Особливо важливе значення має оптимальний вибір можливих антикризових заходів, які представлені в додатку Г. Як засвідчує світова практика, їх спектр доволі широкий [36, с.206].

Із жовтня 2008 року, на початку кредитної кризи, в США почала реалізовуватися програма допомоги фінансовим установам - Troubled Assets Relief Program, TARP (програма звільнення від проблемних активів) - загальною вартістю 700 млрд. доларів. Причому 250 млрд. з першого траншу, який становив 350 млрд. доларів, мінфін виділив на рекапіталізацію банків. Найбільші банківські установи, обтяжені проблемними кредитними активами, вишикувалися в чергу за державною допомогою.

Водночас стало відомо, що близько 50 кредитних організацій США (насамперед кілька найстійкіших невеликих регіональних банків), які могли б одержати державну допомогу, відмовилися від неї, побоюючись втратити свою незалежність. Наприклад, у банках United Bankshares Inc. Of Charleston, Rurban Financial і United Bankshares були стурбовані тим, що уряд може в односторонньому порядку змінити правила надання допомоги, запровадити обмеження на поглинання і на дивідендні виплати.

Федеральна резервна система США на початку 2009 року прийняла рішення про запровадження нової програми кредитування вартістю 200 млрд. доларів, покликаної розблокувати ринок споживчого кредитування [65, с.2]. Програма в основному призначена для американських компаній. Вона дає їм змогу позичати гроші у Федерального резервного банку Нью-Йорка під заставу цінних паперів, забезпечених активами, з високими кредитними

рейтингами, наданими як мінімум двома рейтинговими агентствами. Мета програми - надати кошти для автокредитування, студентського кредитування, кредитування малого бізнесу та кредитування за кредитними картками.

10 лютого 2009 року Мінфін США оприлюднив програму допомоги фінансовому сектору [63, с.3] Міністр фінансів США Тімоті Гейтнер (Timothy Geithner) заявив, що головною метою нового плану фінансової стабільності (Financial Stability Plan) буде стабілізація і відновлення фінансової системи, а також підтримка потоку кредитів, необхідних для стимулювання економічного зростання. Уряд розпочав реалізацію трьох нових програм, спрямованих на зміцнення американських банків, на впорядкування їх балансів, залучення приватного капіталу для відновлення кредитування та для активізації ринків, від яких залежать споживачі і малий бізнес. На викуп у банків “поганих активів” через механізм приватно-державного партнерства бюджет витратив 500 млрд. доларів, а в кінцевому підсумку обсяг програми становив близько 1 трлн. доларів. Однак відсутні однозначні відповіді на запитання: за якою ціною викупуватимуться ці активи (адже ринкової ціни на них зараз немає), у кого їх викупуватимуть насамперед (щоб скупити всі “погані” активи, у держави не вистачить грошей) - все це спричиняє проблеми вибору і створює масу можливостей для зловживань [63, с.4].

В кризовий період, передбачалося також розширення до 1 трлн. доларів програми кредитування ФРС США під заставу активів (раніше на ці цілі планувалося 200 млрд. доларів), а також виділення 500 млрд. доларів для запобігання вилучення іпотечного житла у власників. Основою зазначеного заходу стала програма стимулювання споживчого кредитування – Term Asset Backed Securities Loan Facility (TALF), оголошена ще в 2009 році. Міністерство фінансів США прийняв рішення розширити обсяг цієї програми таким чином, щоб включити до неї кредитування малого бізнесу, студентські кредити, споживчі і автокредити, а також комерційну іпотеку. Відновлення американської економіки після кризи триває, але ситуація все ще далека від бажаної [57].

Країни ЄС у грудні 2008 р. прийняли спільний план стимулювання економіки своїх країн-членів у 2009 році обсягом близько 200 млрд. євро (1,5 % ВВП), які передбачалось (узгоджено з відповідними заходами в США) спрямувати на кредитування приватного сектора, сприяння розвитку малого й середнього бізнесу одночасно зі зменшенням податків і бюджетних витрат. Додатково Євросоюз оприлюднив плани з радикальної зміни стандартів оцінки достатності капіталу банків - очікується, що відповідні вимоги будуть використовуватись як більш жорсткі під час періодів економічного підйому й лібералізовані в період спадів [57].

Зміну регулятивних вимог до капіталу банків на початку липня 2009 року схвалили Міністри фінансів країн Євросоюзу, які були внесені в стандарти оцінки достатності капіталу Базель II (оскільки наразі вимоги до банківського капіталу не залежать від фази економічного циклу). Заявлена мета поправок – перехід від проциклічного до антициклічного регулювання переміщення капіталу за допомогою створення запасів ліквідності з тим, щоб мати можливість витратити їх у кризові періоди. Слід зазначити, що коригування стандартів Базеля II може ознаменувати початок радикальної зміни регулювання банківського ринку. Надалі цілком можливе коригування міжнародних стандартів фінансової звітності та принципів роботи міжнародних рейтингових агентств.

У частині безпосереднього фінансування антикризових заходів, з появою перших ознак економічної стабілізації наприкінці 2009 року голова ЄЦБ в унісон з позицією керівництва ФРС США заявив про відмову від деяких екстрених програм підтримки ліквідності, які були прийняті раніше під час кризи [57].

У лютому 2009 року бундестаг Німеччини схвалив другий план виділення 50 млрд. євро на заходи економічного стимулювання (перший транш обсягом 31 млрд. євро був наданий у 2008 р.). У Німеччині також створений спеціальний фонд стабілізації кредитного ринку, діяльністю якого

передбачено можливість надання гарантій та рефінансування фінансових установ [56].

Пакет допомоги уряду банкам-кредиторам Німеччини включає в себе державну програму кредитів та гарантій. Ця програма покликана підтримати споживчий попит населення та підприємницьку активність. Програма складається з двох основних блоків: кредитна програма орієнтована на середній клас, яка передбачає витрати обсягом до 15 млрд. євро, та кредитну програму для великих підприємств обсягом 25 млрд. євро [56].

Урядом окремо зазначається, що остання програма спрямована не на порятунок нежиттєздатних підприємств, а виключно на стабілізацію здорових та перспективних. Для цього фінансова допомога буде надаватись підприємствам, які подолали фазу стагнації, мають життєздатну концепцію розвитку, підприємство має суттєве значення для економіки країни, воно вичерпало всі інші фінансові джерела підтримки, та допомога держави не призведе до дисбалансу умов конкуренції на ринку.

За даними статистики програма кредитів та гарантій у 2009 році користувалась значним попитом, так було подано близько 5000 заяв від фізичних осіб та великих підприємств, за якими було виділено близько 7,5 млрд. євро з передбачених 40 млрд. євро.

План екстреної допомоги населенню уряду Франції складався із пакету заходів, який передбачав асигнування на потреби безробітних і незаможних до 2.65 млрд. євро, у т.ч. у вигляді податкових послаблень, підвищення допомоги з безробіття та одноразові виплати. У плані особливо зазначалось, що ці кошти повинні також позитивно вплинути на розблокування кредитних ринків. На додаток до цього плану уряд Франції дозволив банкам іпотечним кредиторам з 01.01.2009 року збільшити вдвічі норму надання іпотечних кредитів на купівлю або ремонт та зведення будинків із нульовою ставкою відсотка (Prets a Taux Zero). У другому кварталі 2009 року цей захід приніс досить суттєві результати - у цей період темпи зниження обсягів нових

наданих кредитів зменшились до 29,2% після 43,5% у першому кварталі цього ж року [34, с.28-30].

На початку листопада 2009 р. Великобританія збільшила до 330 млрд. дол. державні витрати на фінансову підтримку економіки, зокрема на державну програму придбання активів. Мета цієї програми - збільшити грошову ліквідність і стимулювати активність у банківському та виробничому секторах.

Уряд Великобританії у 2009 р. також здійснив фінансове вливання в розмірі 10 млрд. ф. ст. у нещодавно націоналізований, 5-ий за розміром у країні іпотечний банк Northern Rock. За допомогою цього заходу уряд намагався вивести з кризового стану ринок іпотеки.

Також британський уряд обумовив надання державних гарантій за активами в обмін на збільшення обсягів кредитування. Так, Royal Bank of Scotland в обмін на державні гарантії на суму 325 млрд. ф. ст. зобов'язався надати в 2009 - 2010 роках споживчих та комерційних кредитів на загальну суму 50 млрд. ф. ст.

Іншими фактами державного патерналізму кредитного ринку Великобританії постають затвердження банком Англії спеціальної схеми ліквідності для фінансової стабілізації шляхом надання фінансової підтримки реципієнтам ресурсів під заставу, надання додаткових трирічних державних гарантій за окремими інструментами незабезпеченого боргу, перегляд положень банківського законодавства з метою вдосконалення процедур банкрутства та передачі прав власності, посилення повноважень Банку Англії в сфері резервних вимог та контролю за міжбанківськими платежами.

Серед важливих державних інструментів регулювання розвитку кредитних ринків є використання змінної процентної (облікової) ставки центробанків [34, с.30-36].

У Росії з 01.09.2009 року вступила в дію постанова, згідно з якою було надано з федерального бюджету 2 млрд. рублів на субсидування банкам відсоткових ставок за кредитами населенню на придбання вітчизняних

автомобілів. При цьому відсоткові ставки за такими кредитами не повинні перевищувати облікову ставку ЦБР більш ніж на 3 - 4%, тоді держава бере на себе зобов'язання відшкодувати позичальникам $\frac{2}{3}$ облікової ставки (8 з 10,25 відсотків) за такими кредитами 14 [58].

Водночас Банк Росії посилив вимоги до формування резервів за корпоративними кредитами. Із 2009 року банки зобов'язані щомісяця переглядати розмір резервів за можливими втратами з корпоративних позичок із урахуванням валютного ризику. Експерти пояснюють нові вимоги можливим збільшенням обсягу надання валютних кредитів компаніям для рефінансування зовнішньої заборгованості. Банк Росії змінив механізм ціноутворення на аукціонах РЕПО, які є основним джерелом ліквідності в банківській системі. Внаслідок підвищеного попиту банків на надані кошти в період кризи Центральний Банк щодня встановлював мінімальні ставки за кредитами, щоб оперативніше регулювати баланс попиту і пропозиції на грошовому ринку. Він також дозволив банкам надавати в забезпечення акції, облігації, векселі і кредити системо утворюючих підприємств.

В кінці 2012 року аналітики передрекли 20-відсоткове зростання кредитування російського малого та середнього бізнесу, а частина з них заявляла, що банківський сектор Росії повністю відновився після кризи 2008-2009 років. За запевненням аналітиків, зростання корпоративного кредитування в 2013 році складе 15-20%. Причиною зниження темпів кредитування, в першу чергу, є процентна ставка, яка суттєво збільшилася в порівнянні з колишніми періодами. Крім цього, фахівці впевнені, що зросла вартість міжбанківських позик і недолік ліквідності також негативно впливають на зростання корпоративного кредитування. Адже в 2011 році зростання кредитування юридичних осіб склав майже 26%. Абсолютно всі учасники ринку очікували подальшого розвитку даного напрямку, проте 2012 року цей показник зупинився на позначці в 20%. І якщо юридичні особи будуть звертатися за кредитами на розвиток малого бізнесу все рідше, це може негативно позначитися на всіх фінансових інститутах країни.

В умовах кризи й початкового посткризового відновлення кредитних ринків в усіх країнах має місце розширення повноважень державних регуляторних установ в частині впливу на функціонування кредитних ринків. Основними регуляторними інструментами такого впливу стали такі три:

- підтримка й збільшення ліквідності з використанням ресурсів («вливання» капіталу через операції рефінансування, викуп проблемних активів, ресурсна підтримка за рахунок коштів бюджету та спеціальних стабілізаційних фондів);

- гарантування депозитів спеціальними державними структурами - свого роду «амортизаторами», що покликані відшкодувати втрати внесків на банківські рахунки;

- зниження процентної ставки центробанків для стимулювання ділової активності шляхом розширення пропозиції грошей та зменшення їх вартості.

Операції з рефінансування, які проводилися зарубіжними центробанками в значних обсягах, сталинаслідком недостатнього регулювання ліквідності в докризовий період. Але збереження процентних ставок на практично нульовому рівні не може бути тривалим, оскільки надмірна ліквідність може спровокувати нові бульбашки.

3.2 Проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку України в умовах глобальної фінансової нестабільності

Останнім часом банки різних країн, усе гостріше відчують проблему банківського кредитування. Вона ще більш актуальна для вітчизняної банківської системи, рівень простроченої позичкової заборгованості в якій протягом останніх років мав стійку тенденцію до зростання. Велика кількість банків терплять втрати від недосконалої оцінки ризику і вимушені завищувати відсоткові ставки за кредитами, від того, в свою чергу, потерпають позичальники.

Сучасна система кредитування представляє собою модель, при якій функціонують нові методи та форми кредитування. Нині принципово змінився підхід банків до організації кредитних відносин: відбувся перехід

від пооб'єктного кредитування до кредитування суб'єкта, тобто кредитування юридичної або фізичної особи, до уніфікації методів кредитування клієнтів незалежно від їхнього галузевого підпорядкування та форм власності. Зараз кредити приймають участь в процесі приватизації державних організацій та управлінні державним боргом. Склалась система багатоваріантного кредитування, коли позичальники і банки, користуючись своїм правом, приймають найбільш прийнятну для них форму: як кредити, що постійно знаходяться в обороті позичальника, так і разові, що покривають тимчасовий розрив в платіжному обороті [88, 27-38].

Негативні тенденції вплинули на стан кредитування. На фоні широкої реклами, простоти отримання кредитів обсяг наданих банками кредитів за 2008- 2009 роки зріс майже в 3 рази. Більше половини загального їх обсягу припадає на кредити, надані в іноземній валюті. Це було, передусім, пов'язано із більш низькими процентними ставками за кредитами в іноземній валюті порівняно з національною, нерозвиненістю вітчизняної фінансової системи, яка не могла гідно конкурувати із зовнішніми ринками, як у частині обсягів наявних кредитних ресурсів, так і строків, на які вони могли бути надані позичальникові [39, с.155-162].

У 2009 р. фінансово-економічна криза продовжувалась. ВВП України знизився на 15,1%, а промислове виробництво - на 21,9%. Найвищі темпи падіння економіки спостерігались у першій половині 2009 року. З другого півріччя намітились тенденції до стабілізації економічного становища. Відбулось зниження інфляції, певна нормалізація обмінних курсів валют. Так, гривня за минулий рік знецінилась лише на 2,5% по відношенню до долара. Сукупний дефіцит торгового балансу впав з 16,1 до 5,3 млрд. грн. Підтримка МВФ також допомогла врятувати Україну від дефолту. Проте в цілому фінансовий сектор продовжував залишатись в надзвичайно складному становищі [9, с.140-151]. Через стрімке зростання кількості проблемних кредитів, майже всі банки припинили діяльність у сфері кредитування. Обсяг кредитного портфелю скоротився на 2,1% (747 млрд.

грн.). В реальності така цифра є вищою, тому що кредити в 2009 році масово надавались державними банками в рамках цільових програм. Суттєво впало кредитування фізичних осіб - на 14%. Водночас відбулось зменшення рівня доларизації позик з 59% до 51%.

На сьогодні, функціонування банківських установ України, характеризується поступовим відновленням кредитної діяльності. Однак, активність банків у наданні кредитних коштів суб'єктам господарювання та населенню немає ознак інтенсивного динамічного зростання.

Так, зокрема, за даними Національного банку загальний залишок за кредитами, наданими в реальний сектор економіки впродовж 2012 року, збільшився на 5,7% – до 764,9 млрд.грн.

Збільшення кредитних вкладень відбулось: у національній валюті – на 8,9%; в іноземній – на 1,9%. Загальний обсяг залишків кредитів, наданих суб'єктам господарювання протягом першого півріччя 2012 року, збільшився на 8,1%, а обсяг залишків за кредитами, наданими населенню, зменшився на 0,7%. Варто зазначити, що за досліджуваній період відбулось зменшення питомої ваги довгострокових кредитів (без нарахованих доходів) у загальному обсязі наданих кредитів до 57,33% з 58,11% за станом на початок року [1].

Наведені вище дані, хоч і підтверджують поступове відновлення банками кредитної діяльності, однак наявні кредитні вкладення не в повній мірі задовольняють реальну потребу в кредитних ресурсах, не дозволяючи при цьому повністю розкрити інвестиційний потенціал фінансово-кредитного механізму банківської системи України та забезпечити економічне зростання як окремих регіонів так і економіки країни у цілому. Дана ситуація з однієї сторони зумовлена наявністю різноманітних видів кредитного ризику при проведенні кредитної операції у привабливих для вкладення коштів видах діяльності (торгівля, сфера послуг, підприємництво, громадське харчування тощо), а з іншої обережність банківських установ при пошуку і виборі потенційних

позичальників та використання більш жорстких методів і підходів до оцінки їх фінансового стану, що знову ж таки покликано обмежити величину кредитного ризику при здійсненні кредитної операції.

Банківський сектор України в наступні декілька років зіштовхнеться з низкою проблем, пов'язаних зі скороченням реальних доходів населення та монополізацією економіки.

Основним джерелом доходів – щонайменше 75 – 80% - для банків є кредитування. В той же час кредитування є також потенційним джерелом суттєвих збитків. В найближчі перспективі загальний обсяг надійних позичальників скорочуватиметься. Платоспроможний попит з боку населення на іпотечні кредити, кредити на автомобілі буде дуже не значним, через те що люди почали недовіряти банківській системі України. Основною причиною цього є кредитна криза 2008 року, після якої народ ще не оговтався, економічні негаразди зберігатимуться, попит на невеликі споживчі кредити, кредити готівкою та кредити по кредитним карткам на даний час ще є невеликим.

Малий та середній бізнес, на даний час вкрай потребує кредитів. В той же час монополізація економіки звужує можливості для їх прибуткової діяльності. Вони найбільше страждатимуть від рейдерства, витиснення з ринку, незахищеності від дій чиновників. Тому кредитування їх діяльності за виключенням короткострокових кредитів в більшості випадків виглядатиме ризикованим попри пристойну кредитну історію.

З урахування цього банки зіштовхуються з постійним скороченням чисельності якісних позичальників серед представників малого та середнього бізнесу.

Великі бізнесові групи теж потребують кредитів. В той же час, як правило, вони мають доступ до зовнішнього чи внутрішньо-корпоративного фінансування. Крім того їх кредитування, особливо інвестиційне, пов'язане з ризиками неповернення кредитів, крізь наявне забезпечення у вигляді іпотеки об'єктів нерухомості.

В наступні декілька років, враховуючи зростання цін на енергоносії, для банків може бути цікавим кредитування заходів з енергозбереження з боку населення та підприємств.

Це може стосуватися кредитування заходів з утеплення будинків, встановлення сучасних котлів, в деяких випадках впровадження альтернативних видів енергії.

Як правило, ті хто здійснюють такі заходи, вже самі по собі є відповідальними, а тому вони будуть також доволі відповідальні в стосунках з банками. До того ж в них існуватиме потенційне джерело для погашення таких кредитів з урахуванням скорочення витрат на електроенергію, газ, вугілля, тепло.

Враховуючи зростання попиту на аграрну продукцію, потенційно цікавим напрямком може бути кредитування малої аграрної техніки для фермерів та домогосподарств.

Зрозуміло, що ці два напрямки кредитування будуть особливо цікавими, якщо вдасться переконати уряд на законодавчому рівні стимулювати заходи з енергозбереження та сприяти розвитку кооперації на селі.

На сьогодні більша частина проблемних кредитів в портфелях українських банків складають кредити, які були видані на довгостроковій основі в 2008 – 2009 роках, тобто в період світової економічної кризи. Недостатньо глибокий аналіз фінансового стану позичальника, відсутність дисконтування застави з врахуванням ризику його знецінення в докризовий період і призвели в період кризи до високого рівня проблемної заборгованості. Загалом проблемні кредити українських банків складають іпотечні кредити та автокредитування. Щодо проблемних споживчих кредитів, то в 2011 році за даними НБУ мали тенденцію до скорочення.

Щодо іпотечних кредитів, то проблема стає в заставі по кредитах, а саме в заморожених новобудовах. Фахівці, які аналізують портфелі застав великих українських банків відзначають, що часто під багатомільйонні кредити закладалися товари в обороті, немайнові права на доходи майбутніх періодів,

зобов'язання з оформлення застав в майбутньому. Вартість багатьох об'єктів нерухомості була також серйозно завищена, навіть враховуючи високі ціни на неї. При цьому де-факто опис і стан об'єктів застави фактично були сфальсифіковані. Можна передбачити, що при оцінці адекватності застав середнім менеджментом банків вочевидь допускалися зловживання. Так згідно показників НБУ на кінець 2008 року, тобто на початку фінансової кризи, питома вага простроченої заборгованості в українських банках складала 2,45% від загальної кількості наданих кредитів, а вже через рік, тобто на кінець 2009 року, питома вага простроченої заборгованості складала 9,36%, на кінець 2010 року це значення підскочило до 14,6% від загальної кількості наданих кредитів, прострочена заборгованість на початок червня 2012 року склала 15,4% загального кредитного портфеля [4].

За даними НБУ загальний обсяг простроченої заборгованості за позиками 176 українських банків на 1 вересня 2011 р. склав 83,1 млрд. грн., що на 1,8 млрд. грн. (2,2%) менше ніж на початку 2011 року.

Значний рівень проблемної заборгованості чинить тиск на фінансовий результат банківської системи. Так за підсумками 2011 року співвідношення витрат на формування резервів до загального доходу банківської системи склало 29% проблемних кредитів. Чистий збиток банківської системи 2011 року склав 1,06 млрд. грн., об'єм валових і процентних доходів – 67,9 млрд. грн. і 54,9 млрд. грн. [4].

Вирішенням проблеми неповернення кредитів може бути продаж проблемної заборгованості. Традиційно продаж проблемних кредитів в більшій мірі здійснюється колекторським фірмам та факторинговим компаніям, вони стягують борги на досудовому етапі .

Факторингові компанії виступають посередниками між банками та колекторськими фірмами. З серпня по грудень 2011 року банки продали колекторським і факторинговим компаніям понад 1,5 млрд. грн. кредитів за 1 – 11% від їх номінальної вартості. Низьку вартість боргів колектори

пояснюють високим рівнем шахрайства по банківським кредитам (до 20 – 50%) і дефіцитом інформації про позичальників [3, с.73-74].

Першочерговими завданням для банків є визначення сигналів, які свідчать про виникнення можливих проблем із погашенням заборгованості за кредитом з боку позичальника і всіма можливими способами запобігти виникненню проблемної заборгованості [80]. Таким чином можна стверджувати, що з одного боку виникнення проблемної заборгованості зумовлене негативними наслідками фінансової кризи, з іншого - серйозними помилками в кредитній політиці самих банків і з третього - умисними неплатежами позичальників.

Нажаль збільшення частки проблемних кредитів в портфелі банку це не єдина проблема, яка існує в банківському кредитуванні на сьогодні, наприкінці 2011 року підвищилися ставки за кредитами. Зміни торкнулися іпотечного кредитування, а також у деяких банках відбулося не значне згорання кредитування .

Згідно проведеного дослідження можна визначити кілька суттєвих факторів, які впливали на формування цінової пропозиції по іпотеці в останні місяці 2011 та 2012 років:

- скорочення термінів розміщення грошових ресурсів вкладів населення;
- подорожчання вартості залучених вкладів, викликане нестачею гривні;
- очікування змін законодавчого поля, зокрема, новий законопроект “Про виконавче провадження”, що унеможлиблює погашення проблемної заборгованості за рахунок реалізації об’єкта іпотеки, що призводить до того, що банки або повністю зупиняють іпотечне кредитування, або встановлюють процентні ставки на високому рівні.

Тож однією з причин підвищення ставок по кредитах є залученням дорогих ресурсів зокрема по депозитам. Таким чином наприкінці 2011 року ставки по депозитам склали 23 – 25% річних, як правило на термін в 2-3 місяці на вклади в гривні. Це є свідченням того, що банкам не вистачає гривні і тому вони залучають більш дорогі ресурси. Причиною нестачі

гривневих ресурсів в банках є перш за все девальваційні настрої населення і бізнесу, такі настрої спричинили дострокові розірвання гривневих депозитів, з метою переведення їх у валюту.

Для вирішення проблеми нестачі гривні в банках, НБУ почав проведення валютних своп-операцій з 16 грудня 2011 року, це означає, що комерційні банки зможуть продавати НБУ валюту на певний, досить короткий термін, а потім викупляти її за заздалегідь визначеному курсу. При цьому обидві сторони оплачуватимуть відсотки за отримані кошти. Ставка для комерційного банку по гривні визначатиметься на основі облікової ставки НБУ. Таким чином бан зможуть використати свої валютні резерви для отримання гривні [7]. Отже на сьогоднішній час в банківському кредитуванні існують певні проблеми, і їх вирішення потребує деякого часу. Значний вплив на вирішення ситуації, яка склалася може заподіяти НБУ проведенням валютних своп-операцій, які потрібні для вирішення проблеми нестачі гривневих ресурсів. Також не менш важливим є перш за все довіра населення і впевненість в економічній стабільності країни. Для запобігання появи проблемної заборгованості банкам потрібно переглянути свою кредитну політику, шляхом введення більш жорстких вимог для надання кредиту, це може бути перевірка кредитної історії та доходів позичальника. Стосовно вже існуючої проблемної заборгованості, вирішенням такої проблеми може бути продаж проблемних кредитів колекторським агентствам.

Зокрема, дослідження тенденцій розвитку та проблем кредитного ринку України засвідчує потребу більш ефективного розвитку та забезпечення стабільності кредитної системи та вдосконалення законодавчої бази кредитного ринку. Цього можна досягти, запровадивши досконалі механізми регулювання кредитного ринку, а саме:

По-перше, розробити такий механізм, який би не дав змоги банкам кредитувати фізичних осіб без наявності інформації про їх доходи, щоб позитивно вплинуло на якість кредитних портфелів комерційних банків.

Таким заходом, наприклад, міг бути нормативний акт, який би впровадив суттєве підвищення норми відрахувань у резерви за такими кредитами.

По-друге, запровадити публікацію в доступну широкому колу суб'єктів ринку господарювання, засобах масової інформації даних про рейтингові оцінки банків, які встановлені за результатами інспектувань Національного банку України, що забезпечить більш зважений підхід банків до допустимого рівня ризиків та дозволить їм більш зважено обирати позичальникам банка-партнера;

По-третє, здійснити масові перевірки банківських установ щодо дотримання ними вимог “ Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту”.

По-четверте, Національному банку України необхідно запровадити певні кваліфікаційні вимоги до працівників, які безпосередньо працюють на точках продажу кредитів (так званих “віддалених робочих місць”), та які беруть участь у виборі кола позичальників банку, що повинно зменшити обсяг проблемних кредитів;

По-п'яте, з метою забезпечення доступності житла для всіх категорій громадян, необхідно створення такого фінансово-кредитного механізму:

– для залучення в будівництво приватних інвестицій і для полегшення накопичення громадянами власних коштів на придбання житла використовувати випуск муніципальних і приватних позик на житлове будівництво (житлових сертифікатів). Сполучити можливість придбання житлових сертифікатів на частину вартості житла й одержання кредиту на відсутню частину;

– надання банками середньострокових кредитів (1-1,5 року) на будівництво житла забудовникам (у першу чергу, будівельним організаціям, можливо індивідуальним забудовникам) із виплатою в період будівництва лише відсотків по кредиту і поверненням суми основного боргу по закінченні будівництва (у випадку, коли позичальником є будівельна організація) або

переоформленням у довгостроковий (10-25 років) іпотечний кредит (у випадку, коли позичальником є індивідуальний забудовник);

– надання банками довгострокових кредитів (10-25 років) на придбання індивідуальних будинків фізичними особами під заставу цих будинків і прилягаючих земельних ділянок. Використовуваний кредитний інструмент - кредит із відстрочкою платежу. Розмір одержуваного кредиту залежить від рівня прибутку позичальника таким чином, що щомісячні платежі по кредиту складають 25-30 відсотків від рівня щомісячного прибутку позичальника (членів його сім'ї);

– заохочення підприємств і організацій у наданні кредиторам гарантій по поверненню кредитів, наданих їхнім робітникам. Гарантії можуть передбачати повернення залишку кредиту самим підприємством у якості поручителя по кредитному зобов'язанню або забезпечення їм страхування життя позичальника;

– для полегшення процесу використання громадянами вартості наявного житла при придбанні або будівництві нового банками даються короткострокові (3-6 місяців) проміжні кредити під заставу старого житла;

– для фінансування будівництва інженерної інфраструктури житлової забудови залучаються банківські кредитні засоби або муніципальні позики, забезпечені частиною майбутніх платежів за відповідні комунальні послуги;

– пропонується звільнити фізичних осіб від сплати житлового податку з засобів, використовуваних на оплату житлового кредиту, на весь кредитний період, а також від сплати державного збору за реєстрацію договору застави житла, що одержується за допомогою кредиту.

Реалізація цих пропозицій та проведення подальших досліджень основних чинників формування кредитного ринку дасть змогу успішно реалізувати інтереси суспільства та забезпечувати ефективну стратегію розвитку національної економіки України.

Висновки до розділу 3

В Розділі 3 висвітлено антикризові заходи, що найчастіше застосовуються у світовій практиці, зокрема:

- ✓ запровадження нових програм кредитування.
- ✓ створення спеціальних фондів (держкредитів; викупу поганих банківських активів; підтримки проблемних компаній; викупу акцій національних виробників і похідних цінних паперів, забезпечених іпотечним кредитом, а також довгострокових казначейських облігацій; перепідготовки кадрів з числа тих, хто втратив роботу, тощо).
- ✓ гарантування міжбанківських кредитів, позичок для малого і середнього бізнесу, підтримки компаній, які не можуть залучити необхідне фінансування через проблеми в банківському секторі.
- ✓ націоналізація компаній.
- ✓ зниження центральними банками облікової ставки.
- ✓ зміна механізму ціноутворення на аукціонах РЕПО.
- ✓ розширення переліку активів, що приймаються центральними банками як застава за кредитами.
- ✓ зниження нормативів мінімальних резервних вимог для комерційних банків.
- ✓ субсидування банкам відсоткових ставок за кредитами, наданими населенню для придбання вітчизняних товарів.
- ✓ компенсація банкам частини збитків (витрат), що виникають у них за здійсненими упродовж зазначеного періоду угодами з іншими кредитними організаціями, у яких була відкликана ліцензія на здійснення банківських операцій; відокремлення поганих банківських активів від хороших шляхом створення спеціальних установ.

Щодо діяльності Українського кредитного ринку в умовах кризи, то нами були висвітлені проблеми з якими зіткнулися банки в 2008-2009 роках, та шляхи їх вирішення в 2010-2012 роках.

Отже, вихід України із кризи, стабілізація економічного становища, підвищення добробуту людей неможливі без розвиненого кредитного ринку.

Саме централізований та регульований ринок стає універсальним механізмом, за допомогою якого врегульовуються не лише економічні, а й соціальні і навіть політичні відносини. В макроекономічному плані він дозволяє державним органам завдяки отриманню щоденного загального балансу ринку безпосередньо контролювати його стан і своєчасно попереджати кризові ситуації. Стабільність ринку сприятиме зміцненню довіри населення до кредитної системи, залучить іноземних інвесторів, а наявність єдиного центру котирування створить сприятливі умови для здорової конкуренції торговців з одночасним збереженням гарантій для інвесторів та емітентів.

Висновки

Дослідження кредитної діяльності банків та кредитного ринку України в сучасних умовах економіки дозволяє зробити ряд висновків науково-теоретичного та прикладного характеру:

1. На основі вивчення різних підходів до трактування категорій “ кредит ”, “ кредитні відносини ” та “ кредитний ринок ” дані поняття одержали у роботі свій подальший розвиток, що виявилось в уточненні економічної сутності кредитного ринку, його функцій а також у виділенні ряду особливостей, зумовлених, з одного боку, специфікою змісту інвестиційного кредиту, а з іншого - особливостями його організаційного, інформаційно-аналітичного, ресурсного, законодавчо-нормативного й іншого забезпечення.

Власне підходів до трактування категорії “ кредит ” є чимало, однак більшість із них мають ряд недоліків і не в повній мірі, із деякими неточностями відображають його сутність. Дослідивши погляди різних авторів щодо поняття кредит, бачимо, що вони суттєво відрізняються. Так деякі науковці ототожнюють поняття “ кредит ” із поняттям “ позичка ”. На нашу думку, таке розуміння кредиту в умовах ринкових відносин є дещо звуженим. До того ж, поняття кредиту ширше за поняття позичка, бо передбачає не тільки факт надання останньої, а й відносини між сторонами, що виникають у зв'язку з наступним погашенням позички.

Кредитний ринок, забезпечує мобілізацію достатнього для активного розвитку суб'єктів господарювання обсягу капіталу з метою стимулювання економічного зростання, фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційного процесу в економічній системі держави та забезпечення добробуту її громадян.

2. На основі аналізу якісних і кількісних змін сфери кредитування в Україні, нами було проаналізовано види кредитних послуг банківських установ. На даний час в Україні є перспективними такі кредитні послуги, як: факторинг, форфейтинг та лізинг. Основними перевагами факторингових послуг є те, що крім купівлі права на вимогу боргу вони ще включають:

- ✓ кредитування у вигляді попередньої оплати боргових вимог;
- ✓ ведення бухгалтерського обліку постачальника;
- ✓ інкасування дебіторської заборгованості постачальника;
- ✓ страхування постачальника від кредитного ризику.

Перевагами форфейтингових операцій для є простота та оперативність в оформленні документації, вища маржа, ніж при кредитуванні та можливість реалізації куплених активів на вторинному ринку.

Лізингові послуги дають банку певні переваги, коли банк виступає лізингодавцем, зокрема:

- розширюється коло банківських послуг, зростає число клієнтів, підвищується імідж банку;
- знижується ризик втрат від неплатоспроможності лізингоодержувача;
- зростають доходи банку;
- здійснюється прискорена амортизація об'єкта лізингу.

3. Результати аналізу кредитної діяльності ряду банківських установ засвідчили, що банківський кредит займає вагомe місце на кредитному ринку України, та в діяльності самої банківської установи. Кредитні послуги приносять банку великі прибутки. За допомогою кредитного механізму досягається саморегуляція економічної системи, вирівнюється норма прибутку по різних галузях народного господарства тощо. Кредит сприяє концентрації та централізації капіталу. Надзвичайно важливою роллю кредиту є у забезпеченні науково-технічного прогресу та обслуговуванні інноваційного процесу. Кредит є важливим джерелом фінансування капітальних вкладень. Кредитні відносини викликали появу кредитного механізму, що включає себе принцип кредитування, кредитного планування і управління кредитом, умови і методи кредитування, способи його кількісного регулювання.

4. Нами була проаналізована діюча практика банківського кредитування в Україні. Ми вважаємо, що подолання кризових явищ у національній

економіці, забезпечення макроекономічної стабільності й стимулювання економічного зростання в Україні неможливі без ефективного використання потенціалу кредиту й активізації національного кредитного ринку. Процес цей потребує комплексних заходів на рівні держави, спрямованих як на стимулювання платоспроможного попиту на кредит, так і пропозиції кредитних ресурсів банківськими установами. У цьому процесі пріоритетна роль належить Національному Банку України та розробленим ним заходам спрямованим на підвищення дієвості кредитного каналу монетарної трансмісії в стимулюванні економічного зростання в Україні. Однак вони не будуть дієвими без комплексних заходів зі стабілізації бюджетної політики, реформи податкової системи та політичної стабільності у країні в цілому.

5. Практичні надбання провідних банків світу є дуже корисними для аналізу та впровадження в українських банківських установах. Проте, використовуючи зарубіжний досвід, не можна сліпо копіювати всі інструменти антикризового менеджменту: їх впровадження потребує пристосування до реалій вітчизняного фінансового та банківського устрою. Формування системи антикризового управління на основі теоретичних розробок і досвіду провідних зарубіжних банків є провідним завданням для вітчизняних банків.

З цих позицій ключовими заходами на шляху ефективного використання потенціалу кредиту й активізації кредитного ринку в Україні, на наш погляд, повинні бути такі:

- розробка державної стратегії стимулювання економічного зростання в Україні, в якій важливу увагу слід зосередити на інноваційному розвитку національної економіки на основі широкого використання кредитного потенціалу вітчизняної банківської системи;
- формування інституційних основ кредитного механізму фінансування національної економіки, яка має бути спрямована на кредитування пріоритетних для держави секторів економіки, а також економічно доцільних та соціально важливих національних проектів і

програм (створення з цією метою спеціалізованих державних банків, гарантійних фондів, інших фінансових установ);

- удосконалення правових та інституційних основ для роботи банків з проблемною кредитною заборгованістю (врегулювання правових аспектів роботи банків із проблемною кредитною заборгованістю, зокрема в частині вдосконалення процедури продажу боргів іншим фінансовим установам), а також формування інфраструктури ринку проблемних активів (створення та правове врегулювання діяльності інститутів спільного інвестування, рейтингових агентств, колекторських агентств тощо);

- стимулювання зростання довіри в суспільстві до національної банківської системи завдяки зростанню відкритості й прозорості в діяльності центрального органу монетарної влади в Україні, а також соціальної відповідальності всіх гілок влади перед суспільством за реалізацію економічної політики та подолання економічної кризи в країні.

6. Отримані в роботі результати дозволяють внести пропозиції щодо покращення банківського кредитування. Ми вважаємо, що в Україні недостатньо використовується його високий науковий потенціал і пропонуємо включити до державної комплексної програми формування ринкових механізмів у фінансовій, грошово-кредитній і виробничій сферах положення, які дозволять розвивати наукові дослідження, присвячені практичним проблемам кредитування, в тому числі формуванню ресурсної бази банку та управління нею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Л. М. Олексієнко В. М., Юркевич А. І. Економічний словник: банківська права, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник). – К.: Видавничий будинок «Максимум»; Тернопіль: “Економічна думка”, 2000. – 592 с.
2. Алексеєв І.Б., Колісник М. К. Посібник – К.: Знання, 2009. – 253 с.
3. Анализ условий банковского кредитования опыт и перспективы развития [Текст] // Деньги и кредит. – 2012. – № 10. – С. 73-74.
4. Аналітичний огляд. Аналіз операційного середовища та загального стану банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12922/>. – 08.01.2012 р.
5. Аналітичний огляд. Аналіз операційного середовища та загального стану банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ua/analytics/analytical-articles/12922/>. – 08.01.2012 р.
6. Арбузов, С. Стан і перспективи розвитку грошово-кредитного ринку України / С.Арбузов, О.Щербакова // Вісник Національного банку України. – 2012 р.
7. Бровкина, Н. Е. Объективные основы функционирования кредитного рынка в России [Текст] / Н. Е. Бровкина // Вестник Финансового университета. – 2012. – № 5. – С. 72-83
8. Бровкина, Н. Е. Тенденции развития продуктов российского кредитного рынка [Текст] / Н. Е. Бровкина // Деньги и кредит. – 2010. – № 3. – С. 37-42.
9. Васильченко З.М. Структурні диспропорції у розвитку банківської системи України // Фінанси України. – 2009 . - № 9. – с .140-151
10. Васкіс О.П. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2008. №2. – С .77.
11. Витвицкий М. Обслуживая состоятельных клиентов: Private Banking, VIP-сервис, Family Office // Банковский менеджмент. – 2009. - № 8 .- С.2 -5].

12. Витвицкий М. Обслуживая состоятельных клиентов: Private Banking, VIP-сервис, Family Office // Банковский менеджмент. – 2010. - №3. – С. 23 – 25.
13. Вовчак О., Могильницька М: Кредит у системі макроекономічної рівноваги. // Вісник НБУ – 2011. № 2 – с .31 – 33.
14. Вовчак, О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак. – К. : Знання, 2008. – 564 с.
15. Гнатів О. А., Котовська Р. Р. Роль кредиту для розвитку економіки України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Фінансово-економічні системи: трансформація та євроінтеграції (Збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. Є. І. Бойко. — Львів, 2007. — Вип. 1(63). — 505 с.
16. Денисенко, М. П. Гроші та кредит у банківській справі [Текст] : навч. посіб. / М. П. Денисенко. – К. : Алерта, 2004. – 478 с.
17. Джаман А. В. Аналіз діяльності комерційних банків на кредитному ринку України // Економічні науки. [Електронний ресурс] – 2012. С.46-52. Режим доступу :
http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/1_111076.doc.htm
18. Дзюблюк О. В. Грошово-кредитна політика в період кризових явищ на світових фінансових ринках / О. Дзюблюк // Вісник НБУ. - 2009. - №5. - С. 20-30.
19. Доліновська, О. Міжнародний кредит: економічна природа, сутність та види [Текст] / О. Доліновська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2011. – №128. – С. 51-55.
20. Економічна криза в Україні: причини виникнення і шляхи подолання [Електронний ресурс] / Національний технічний університет України. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evkpi/2009/84.pdf
21. Є. І. Бойко Є. І. (Збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. Є. І. Бойко. – Львів, 2007. – Вип. 1(63). – 505 с

22. Єрмоленко С.Я., Єрмоленко В.І. Бізнес Словник: Економіка. Фінанси. Банки. Інвестиції. Кредити, англо-український, понад 12 500 термінів / Уклад.: С.Я. Єрмоленко, В.І. Єрмоленко. – К.: Школа, 2002. – 720 с.

23. Закон “Про Національний банк України” від 20.05.1999 № 679-XIV, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.liga-zakon.net>

24. Конституція України: від 28 червня 1996 року N 2222-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.

25. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]: текст документа від 07.12.2000 р. – № 2121-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>

26. Закон України «Про фінансові послуги та регулювання. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. – К., 2001.

27. Звіт “Про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2012 рік”, затверджений розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України.

28. Івасів Б. С. . Гроші та кредит: Підручник // За ред. Б. С. Івасіва. – К .: КНЕУ, 2001р. – 404 с.

29. Івасів, Б.С. Гроші та кредит : Підручник / Івасів, Богдан Степанович; Національний банк України. М-во освіти і науки України. Тернопільська академія народного господарства. - 2-е вид., змін. і допов. - Тернопіль : Карт-бланш, 2005. - 527 с.

30. Князева Ірина: Конкуренція на кредитному ринку посилиться. //Дзеркало Тижня - №5 - 8 лютого 2013р .

31. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит. Навчальний посібник – Харків: Вид. ХНЕУ , 2008. – 370 с.

32. Колісніченко В. Ф., Задніпровська Г. І.: Тенденції розвитку кредитного ринку України.// Бізнес Інформ - 2011р. - №2 - с. 41 – 44.

33. Корнєєв В. В. Антикризове регулювання кредитних ринків: Порівняльний аналіз практики зарубіжних. В. В. Корнєєв, доктор економічних наук, Є. О. Бублик, Економічний вісник Донбасу № 2 (20), 2010р.

34. Корнєєв В. Регулювання кредитних ринків і перспективи стабілізації фінансової системи України [Текст] / Володимир Корнєєв // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – № 5. – С. 28-36.

35. Крупка, М. Тенденції та проблеми формування ринку кредитних послуг в Україні [Текст] / М. Крупка // Вісник Національного банку України. – 2007. – №11. – С.31-33

36. Лаврушин О.И. Банковское дело: современная система кредитования : учебное пособие / О.И. Лаврушин, О.Н. Афанасьева, С.Л. Корниенко ; под ред. засл. деят. науки РФ, д-ра экон. наук, проф. О.И. Лаврушина. – 3-е изд., доп. – М. : КНОРУС, 2007. – 264 с.

37. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика; навч. посіб.- 4-те видання, стер.-К.:Знання. – 2004 р. – 215с.

38. Лагутін, В.Д. Кредитування: теорія і практика [Текст]: навч. посіб. / В.Д. Лагутін. – 3-тє видання. – К.: Знання, 2002. – 215 с.

39. Лащ Т.А. Проблеми банківського кредитування малого підприємництва // Економічний простір. – 2009. - №23/1. – С.155 – 162

40. Лєонов С.В. Інноваційний пакет послуг як інструмент антикризового упарвління банківськими установами України / С.В. Лєонов, О.О.Котенко // Вісник СумДУ. Серія економіка. – 2011. – № 1. – С. 174-179. – [Електронний ресурс].Режимдоступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSU_ekon/2011_1/11lsvbuu.pdf

41. Люзняк, М. Е. Проблема удосконалення інструментів регулювання та нагляду за стабільністю банків України в аспекті кредитної діяльності [Текст] / М. Е. Люзняк, Л. О. Гаряга, Т. І. Гончарук // Економіка та держава. – 2012. – № 2. – С. 19-23.

42. Малащук Д. Визначення світового фінансового ринку на основі системного підходу [Текст] / Дмитро Малащук, Микита Алаторських // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 1-2. – С. 23-26.

43. Марцин, В. С. Проблеми законодавчого регулювання кредитного ринку України [Текст] / В. С. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 3. – С. 25-29.

44. Масик, О. Плаваючі ставки на кредитному ринку [Текст] / О. Масик // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 4. – С. 8.

45. Миллер Р. Л., Ван-Хуз Д. Д. Современные деньги и банковское дело: Пер. с англ. — ИНФРА-М, 2000. – 856 с.

46. Міщенко С. Розвиток кредитування в посткризових умовах:// Банківська справа. – 2013 - №1 – с. 3-19.

47. Мод Д., Молино Ф. Private banking. Элитное обслуживание частного капитала: пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер. – 2003. – 337 с.

48. Мойсеєнко, Б. Кризові аспекти грошово-кредитної політики країн світу [Текст] / Б. Мойсеєнко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2010. – №119. – С. 55-58.

49. Мороз А.М. Банківська енциклопедія: Під ред. А.М. Мороза. – К.: Ельтон 2003р. – 327 с.

50. Нестеров Г. Национальные особенности Private Banking // Банковский менеджмент. – 2009. - № 8. – С. 18 – 22 .

51. Онищенко Д.Ю. Напрямки розвитку фінансово-кредитної системи України // Економічний часопис. – 2007 . - №10 . - С .12.

52. Осипов, А. А. Структурные особенности кредитного рынка России [Текст] / А. А. Осипов // Вестник Самарского государственного экономического университета. – 2008. – №6. – С.83-87.

53. Основні показники діяльності банків України 2012 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua> .

54. Офіційний Інтернет-сайт НБУ –<http://www.bank.gov.ua>

55. Офіційний сайт Міністерства фінансів України–
<http://www.minfin.gov.ua>
56. Офіційний сайт Federal Ministry of Economics and Technology Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу :www.bmwi.de
57. Офіційний сайт The Federal Reserve Bank of New York [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.newyorkfed.org/markets/talf_terms.html
58. Офіційний сайт РБК- daily.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.rbcdaily.ru/>
59. Охрименко І. Проблеми вартості споживчих кредитів в Україні.//Банківська справа. – 2013 - №2 – с. 21-36.
60. Пахомов В. І., Стрільчук Л. В. Гроші та кредит: Навч. – метод . посібник./ В.І. Пахомов, Л.В. Стрільчук. – К.: МАУП, 2004. – 56 с.
61. Пердейчук, В. М. Інформаційно-інституційне середовище кредитного ринку України [Текст] / В. М. Пердейчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 2. – С. 45-49.
62. Петрук О.М. Банківська справа [Текст]: навч. посіб. / О.М. Петрук; за ред. Ф.Ф. Бутинця. - К.: Кондор, 2007. – 466 с.
63. План прийнят //Експерт online – 2009 – 11 лютого.
64. Погорельцева Н. Особливості становлення іпотечного ринку в трансформаційній економіці // Банківська справа. – 2007 . - №3. – С .26-38.
65. Подбросят денег//Експерт online. – 2009. – 9 лютого.
66. Постанова Ради Національного банку України «Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік» від 05.09.2012 №16.[Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-> .
67. Потійко Ю. Ще раз про кредит // Вісник НБУ.2000. - №5. – С . 3 – 6.
68. Про стимулювання кредитування економіки України // Затверджено постановою Правління Національного банку України від 3 листопада 2009 року N 650 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.liga-zakon.net>

69. Річний звіт Національного банку України за 2012 рік [Електронний ресурс] . –Режим доступу :

<http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=52855>

70. Робота з проблемними кредитами і заходи впливу на них. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita-plaza.in.ua/publ/finansi/groshi_ta_kredit/roboata_z_problemnimi_kreditami_i_zakhodi_vplivu_na_nikh/37-1-0-394. – 08.01.2012 р.

71. Румянцева С. Проблеми кредитування в Україні [Текст] / Світлана Румянцева // Цінні папери України. – 2011. – 3 березня (№9): Світова економіка. – С. 24.

72. Савлук М. І. Гроші та кредит: За ред. М. І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.

73. Савлук М. І. Гроші та кредит: За ред. М. І. Савлука. — К.: КНЕУ, 2006. – 744с.

74. Скиценко, В. Д. Оздоровлення фінансово-кредитної системи в Україні - шлях до стабільного розвитку економіки [Текст] / В. Д. Скиценко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 12. – С. 61-68.

75. Стельмах В. С. та ін. Енциклопедія банківської справи України: Редкол.: В. С. Стельмах та ін. — К.: Молодь, Ін Юре. 2001. – 680 с.

76. Стубайло Т. С. Удосконалення кредитних відносин комерційних банків із позичальниками. Автореф. к. е. н. — К., 2000 р.

77. Сухораба І. В. Кредитні ринки на сучасному етапі розвитку.// Вісник Університету банківської справи Національного банку України № 3 (6) 2009р.

78. Суэтин, А. Мировой кредитный рынок [Текст] / А. Суэтин // Валютный спекулянт. – 2005. – №4. – С.32-35.

79. Сич,Є. М. Ринок фінансових послуг : Навч. посібник. Реком. МОНмолодьспорт України для студ. ВНЗ / Є. М. Сич, В. П. Ільчук, Н. Ігавриленко. – К. : ЦУЛ, 2012. – 428 с.

80. Топчій, Ю. В. Формування інфраструктури кредитного ринку України [Текст] / Ю. В. Топчій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 12. – С. 46-49.

81. Трокоз, Л. Проблемна заборгованість як невід’ємна складова кредитного портфелю комерційного банку [Електронний ресурс] / Л. Трокоз. – Режим доступу:<http://intkonf.org/trokoz-lo-problemna-zaborgovanist-yaknevidemnaskladova-kreditnogo-portfelyu-komertsijnogo-banku/>. – 08.01.2012

82. Трокоз, Л. Проблемна заборгованість як невід’ємна складова кредитного портфелю комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/trokoz-lo-problemna-zaborgovanist-yaknevidemnaskladova-kreditnogo-portfelyu-komertsijnogo-banku/>. – 08.01.2012 р.

83. Финансы и финансовый рынок [Текст] / под ред. О. А. Пузанкевича. – Минск : БГЭУ, 2010. – 313 с.

84. Хмелярчук М.І. О.П. Павлишин “Організаційно-економічні проблеми функціонування кредитної системи України” // М.І.Хмелярчук, О.П. Павлишин - Науковий вісник НЛТУ України – 2009 – вип.. 19.7 с. 206-211

85. Ходаківська В.П., беляєв В.В. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: Навчальний посібник – Київ : ЦУЛ,2002. – 616 с.

86. Чайковський Я. І. Банківська система України сьогодні: основні проблеми і перспективи розвитку // Фінанси України. - 2009 - №8. - С.42-45.

87. Череп А.В. Банківські операції: Навчальний посібник / А.В.Череп, О.Ф. Андросова. – К.: Кондор, 2008. – 410 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://bankfinance.com.ua/96_Factoringovi_ta_forfeytingovi_poslugi_73.html.

88. Шелудько В. М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник, 2 вид., випр., доп. К.: Знання - 2008. - 535 с.

89. Шиян Д. Банківське кредитування та економічна динаміка // Банківська справа. – 2010. - №1. – С.27-38.

90. Lifestyle management // Финансовая консультация. – 2006 . - № 7 – 8. С. 24 — 26.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Класифікація кредитних послуг комерційних банків[79, с.120].

Ознака класифікації	Види кредитних послуг
За основними критеріями позичальників	<ul style="list-style-type: none"> - Кредитні послуги галузям народного господарства - Кредитні послуги населенню - Кредитні послуги державним органам влади
За цільовим спрямуванням	<ul style="list-style-type: none"> - виробничі - споживчі
За ступенем ризику	<ul style="list-style-type: none"> - стандартні позики - позики під контролем - субстандартні позики - сумнівні безнадійні
За забезпеченням	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечені заставою - гарантовані - з іншим забезпеченням - незабезпечені
За методами надання	<ul style="list-style-type: none"> - у разовому порядку - відповідно до відкритої кредитної лінії - гарантійні
За строками користування	<ul style="list-style-type: none"> - короткострокові (до 1 року) - середньострокові (до 3 років) - довгострокові (понад 3 роки)
За методом погашення	<ul style="list-style-type: none"> - одночасно - довгостроково - з регресією платежів

	<ul style="list-style-type: none"> - після закінчення обумовленого періоду
За формою залучення	<ul style="list-style-type: none"> - двосторонній - консорціумний - “дзеркальний” - багатосторонній
За характером і способом погашенням процентів	<ul style="list-style-type: none"> - з фіксованою процентною ставкою - з плаваючою процентною ставкою - зі сплатою процентів у міру використання наданих коштів - зі сплатою процентів одночасно з одержанням кредиту.

Динаміка діяльності банків України станом на 01.01.2008 - 01.01.2013

(млн. грн.) [17, с.46].

Дата	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість банків за реєстром	198	198	197	194	198	177
Виключено з реєстру банків з початку року	1	7	6	6	0	25
Кількість банків що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	175	184	182	176	176	177
Активи банків	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 122 121
Резерви під активні операції банків	20 188	48 409	122 433	148 839	157 907	147 733
% виконання формування резерву	100.04	100.1	100.05	100.01	100.00	100.00
З них: резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	18 477	44 502	99 238	112 965	118 941	109 837
Доходи	68 185	122 580	142 995	136	142 778	124 424

				848		
Витрати	61 565	115 276	181 445	149 875	150 486	120 626
Результат діяльності	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 708	3 798
Рентабельність активів, %	2	1	-4.38	-1.45	-0.76	0.42
Чиста процентна маржа, %	5.03	5.30	6.21	5.79	5.32	4.61

Рейтинг Українських банків станом на 01.01.2013 рік [54].

	Банк	Активи, млн.грн	Балансовий капітал, млн.,грн	Зобов'язання,млн., грн.
1	ПриватБанк	164 562.83	17 754.36	146 808.47
2	Ощадбанк	86 532.19	17 873.82	68 658.37
3	Укрексімбанк	78 674.43	17 745.99	60 928.44
4	Райффайзен Банк Аваль	47 433.68	6 329.65	41 104.03
5	Промінвестбанк	41 823.70	5 044.70	36 779.00
6	Укрсоцбанк	40 356.48	6 501.86	33 854.62
7	ВТБ Банк	34 488.61	3 790.02	30 698.60
8	Дельта Банк	31 612.36	2 939.75	28 672.60
9	ПУМБ	31 591.57	4 144.19	27 447.38
10	УкрСиббанк	29 085.23	2 620.66	26 464.56
11	Альфа-банк	27 456.66	4 082.25	23 374.42
12	Надра	25 308.23	4 029.79	21 278.43
13	Сбербанк Росії	22 704.80	2 976.41	19 728.38
14	Фінанси и Кредит	22 607.22	1 780.44	20 826.78
15	Укргазбанк	19 965.36	3 029.02	16 936.34
16	OTP Bank	19 956.29	3 236.79	16 719.49
17	Брокбизнесбанк	17 599.38	2 909.49	14 689.89
18	VAB Банк	12 760.83	1 053.56	11 707.27
19	Кредитпромбанк	12 548.13	2 115.07	10 433.06
20	ING Bank Україна	12 120.97	1 868.07	10 252.90

Антикризові заходи урядів та центральних банків окремих країн в умовах економічної нестабільності протягом 2008-2012 років [33].

Країна	Зміст заходів
США	<p>відповідальність уряду за борговими зобов'язаннями іпотечних компаній; викуп державою проблемних кредитів; кредитування ФРС банків для викупу корпоративних боргів у фондів грошового ринку; встановлення гарантій Казначейством США для інвестицій у фонди грошового ринку; підтримка ринку комерційних цінних паперів; збільшення ліквідності банків шляхом кредитування через дисконтне вікно</p>
Великобританія	<p>збільшення ліквідності шляхом здійснення банками своп-угод з обміну власних неліквідних активів; надання урядових гарантій банкам, що беруть участь у схемах рекапіталізації; надання Банком Англії позики для рекапіталізації під відповідне забезпечення</p>
Франція	<p>гарантії за міжбанківськими кредитами; виділення для рекапіталізації банків 41 млн. євро</p>
Австрія	<p>державні субсидії в разі виникнення проблем із ліквідністю; державні гарантії захисту приватних заощаджень</p>
Греція	<p>зміцнення капіталу банків в обмін на отримання державою частки їх привілейованих акцій; надання</p>

	кредитним установам метою їх рекапіталізації спеціальних державних облігацій
--	--